

НУБІП України
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

НУБІП України
УДК 811.112.2:25:001.4

Погоджено

Декан гуманітарно-педагогічного
факультету,

кандидат філософських наук, доцент
Савицька І.М.

« »

2023 р.

Допускається до захисту

Завідувач кафедри іноземної
філології і перекладу,

доктор педагогічних наук, професор
Амеліна С.М.

« »

2023 р.

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему: «Особливості німецької терміносистеми органічного
виробництва: лінгвістичний та перекладацький аспекти»

Спеціальність 035 «Філологія»

Спеціалізація виробнича

Магістерська програма «Перекладацька діяльність в агропромисловій та
природоохоронній галузях»

НУБІП України

Виконала

Керівник магістерської роботи

Доцент, кандидат філологічних наук

НУБІП України

Овощенко А.В.

Ольховська Н.С.

НУБІП України
КИЇВ – 2023

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ
Освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»

НУБІП України

Спеціальність 035 «Філологія»
Магістерська програма «Перекладацька діяльність в агропромисловій та
природоохоронній галузях»
Спеціалізація виробнича

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

іноземної філології і перекладу,

доктор педагогічних наук, професор

Амеліна С.М.

НУБІП України

« » 2023 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

НУБІП України

Студентка Онищенко Анастасія Василівна

Тема магістерської роботи: «Особливості німецької терміносистеми
органічного виробництва: лінгвістичний та перекладацький аспекти»

Затверджена наказом від «__» _____ 2023 р. № ____

Термін подання студентом магістерської роботи: «__» листопада 2023 р.

Вихідні дані до магістерської роботи: загальна теорія усного і письмового
перекладу, німецький універсальний словник, словник лінгвістичних термінів,
наукова література про мову і переклад.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. На основі аналізу наукових праць охарактеризувати лінгвістичні
характеристики німецької терміносистеми органічного виробництва.

2. Обґрунтувати лексико-семантичні особливості організації
німецької терміносистеми органічного виробництва.

3. Узагальнити термінологічні аспекти перекладу німецької
терміносистеми органічного виробництва.

Перелік графічного матеріалу: *презентація до доповіді*

Дата видачі завдання «» жовтня 2022 р.

Керівник магістерської роботи _____

Ольховська Н.С.

Завдання прийняв до виконання _____

Онищенко А.В.

НУБІП України

НУБІП України

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ 9

ВСТУП 10

РОЗДІЛ 1. ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НІМЕЦЬКОЇ
ТЕРМІНОСИСТЕМИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА 13

(надалі - НТСОВ) 13

1.1. Формування і функціонування НТСОВ 13

1.2. Екстра- та інтралінгвістичні фактори впливу на НТСОВ 32

Висновки до розділу 1 43

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ 45

ОРГАНІЗАЦІЇ НТСОВ 45

2.1. Лексико-семантичні явища полісемії, синонімії, омонімії та антонімії в
НТСОВ 45

2.2. Словотворчі структури НТСОВ 54

2.3. Сфери використання НТСОВ 62

Висновки до розділу 2 73

РОЗДІЛ 3. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ НТСОВ 76

3.1. Термінологічні паралелі та «фальшиві друзі перекладача» 76

3.2. Лексико-семантичні проблеми перекладу НТСОВ 82

3.3. Граматичні особливості перекладу НТСОВ 88

Висновки до розділу 3 92

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ 93

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 100

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ 107

ДОДАТКИ 108

Список одиниць терміносистеми НТСОВ 108

НУБІП України

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГМО – генетично модифікованих організмів
НТСОВ – німецької терміносистеми органічного виробництва
.....

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВСТУП

В умовах прискореного науково-технічного прогресу термінологія має особливе місце. Вона є джерелом отримання інформації, освоєння спеціальності і в той же час відображає стан розвитку певної галузі науки чи техніки. В таких випадках лінгвісти все більше звертають увагу на дослідження терміносистем, особливо тих, які стосуються діяльності людини. Прикладом цього є терміносистема НТСОВ.

Різні аспекти термінології досліджували представники українського (Г.А. Бевзо, А.С. Д'яков, Т.Р. Кияк, В.М. Лейчик) та зарубіжного (К.-Д. Бауман, Л. Гофман, І. Ельгерг) мовознавства. Питаннями НТСОВ займалися такі вчені, як О.Б. Галицька, Ц. Фройденталь. Крім того, значний внесок у дослідження терміносистем у галузі органічного виробництва зробили С.В. Овсейчик, О.М. Бондар, А. Лііматанен.

У той же час проблеми органічного виробництва стають ще більш значущими не тільки для дослідників, а й для суспільства загалом, що призводить до поширення текстів НТСОВ як на фаховому рівні, так і в повсякденному спілкуванні. Як наслідок зростає потреба і актуальність дослідження цих текстів, і зокрема одиниць терміносистеми, які, безумовно, є частиною НТСОВ. В цьому і заключається актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження слугують одиниці терміносистеми німецькомовного НТСОВ, а **предметом** – структурно-семантичні та особливості вказаних термінологічних одиниць німецькомовного НТСОВ в перекладацькому аспекті.

Мета даного дослідження полягає у встановленні, дослідженні й аналізі особливостей формування та функціонування одиниць терміносистеми НТСОВ, а також у знаходженні способів їх перекладу.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань:
- визначити поняття «НТСОВ», дослідити і порівняти його особливості в німецькому та українському просторі;

виявити, систематизувати і класифікувати термінологічні одиниці НТСОВ;
- встановити основні структурно-семантичні і лінгвопрагматичні ознаки терміносистеми НТСОВ та навести приклади з проаналізованого корпусу;

- окреслити можливі способи і проблеми перекладу одиниць терміносистеми.

Матеріал дослідження становлять 247 термінологічних одиниць, відібраних методом вибірки із німецького науково-популярного журналу «Natur+Umwelt» випуски 2020-2022 років.

У роботі використовуються як загальнонаукові, так і спеціальні лінгвістичні методи дослідження. Було застосовано аналіз та дескриптивний метод для пошуку та опису структурно-семантичних і лінгвопрагматичних особливостей терміносистеми НТСОВ. Процес відбору термінів проводився методом суцільної вибірки, а визначення частоти їх вживання методом кількісних підрахунків. Структурно-слововірну методику використано для аналізу словотвірних моделей термінів НТСОВ. Компонентний та

дистрибутивний аналіз застосовано для дослідження семантики термінологічних одиниць, а контекстуальний та лінгвостилістичний – для вивчення функцій у текстах саме науково-популярного стилю.

Наукова новизна даної роботи виявляється в тому що з точки зору перекладацького та лінгвістичного аналізу вперше було досліджено термінологію органічного виробництва.

Практична значущість результатів даного дослідження розкривається у використанні результатів даного дослідження в перекладацькій діяльності для полегшення роботи з текстами перекладу тематики «органічне виробництво».

Апробація результатів дослідження.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів з підрозділами, висновків, списку використаної літератури та додатків. Основний текст магістерської роботи займає ... сторінок.

У **вступі** обгрунтовано вибір теми дослідження, її актуальність, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, описано методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність роботи.

Перший розділ роботи присвячений дослідженню лінгвістичної характеристики німецької терміносистеми органічного виробництва, її формуванню і функціонуванню.

Другий розділ присвячений дослідженню лексико-семантичних особливостей НТСОВ

Третій розділ присвячений дослідженню основних перекладацьких аспектів НТСОВ.

У **висновках** викладені здобуті у дослідженні найбільш важливі наукові та практичні результати, які сприяли розв'язанню наукової проблеми.

У **списку використаних джерел** подається перелік літератури, використаної для написання магістерської роботи, у кількості 72 джерела та 15 джерел ілюстративного матеріалу.

У **додатку** наведено приклади одиниць терміносистеми НТСОВ.

РОЗДІЛ 1. ЛІНГВІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НІМЕЦЬКОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА (надалі - НТСОВ)

1.1.Формування і функціонування НТСОВ

Аналіз наукових праць зарубіжних та вітчизняних учених виявив вживання споріднених, але не абсолютно тотожних понять, що використовують стосовно альтернативних систем виробництва. Термін «органічне виробництво» (Organic Farming) був запроваджений Міжнародною федерацією сільськогосподарського органічного руху (International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM) та офіційно прийнятий в англійських країнах Європейського Союзу, еквівалентом якого у Франції, Італії, Португалії та країнах Бенілюксу є «біологічне виробництво» (Biological Farming), а в Данії, Німеччині та іспаномовних країнах – «органічне виробництво» (Ecological Farming) [1, с. 257].

Проте існує дискусія як серед іноземних, так і вітчизняних науковців з приводу доцільності вживання того чи іншого терміну у різних країнах. Так прихильники ототожнення цих понять (І. Мерленко, Л. Аджиева), визначають, що у різних державах автори по-своєму називають системи землеробства, але сенс при цьому не змінюється. Відмінності, зазвичай, не є значущими і мають термінологічний характер [13, с. 66-67].

Такої ж думки додержується і В. Нисаренко, використовуючи словосполучення «альтернативне» або «органічне виробництво» при визначенні системи методів, в якій надається перевага екологічним закономірностям при організації процесів виробництва сільськогосподарських продуктів, ніж коли ми говоримо про традиційні форми господарювання [14, с. 14].

Іноколи науковці наголошують на тому, що поняття саме «альтернативне» містить в собі такі поняття, як «органічне», «біологічне», «органічне», «відновне» та «природне», що у свою чергу використовуються

для позначення ресурсо- та енергозберігаючих систем землеробства [12, с. 110].

Диспут щодо поняття «organic» (укр. *органічний*) має починатися, власне, з окреслення того, що саме мають на увазі, коли вживають цей термін.

Термін «organic» (укр. *органічний*) разом з «органічним сільським господарством» був запропонований лордом Нортборном у його книзі «Погляд на землю» («Look to the Land», написаній у 1939 р. та опублікованій у 1940 р.) [25]. З його концепції «ферми як організму», він описав цілісний,

екологічно збалансований підхід до фермерства. Лорд Нортборн, разом з іншими видатними постатями органічного сільськогосподарського руху, – сером Альбертом Говардом, леді Євою Белфор, Ернфрідом Пфайффером, Джеромом Ірвінгом Родейлом та іншими органічними й біодинамічними практиками, визнаються не лише засновниками міжнародного органічного руху, а й першими, хто почав формувати понятійний апарат для причічників, учасників органічного руху в усьому світі.

Починаючи з 40-х років ХХ ст. органічний рух активно розвивали переважно вищезгадані причічники даного руху та їх наслідувачі, які у 70-х почали активніше та масовіше об'єднуватися у міжнародні спілки й асоціації і

залучати до руху урядові організації та активну громадськість. Так, у 1972 р. було засновано Міжнародну Федерацію органічного сільськогосподарського руху (IFOAM), яка нині є однією з найбільш авторитетних міжнародних органічних спілок. Оскільки термін «органік» використовувався у кількох

значеннях, визначення IFOAM чітке й конкретне і відображає його міжнародну перспективу, для підвищення довіри до організації та її сертифікації. Більше того, чіткість та цілісність того, що передбачає «органік», полегшує фермерам, споживачам та іншим зацікавленим сторонам розуміння, чого ж очікувати від наявності органічного логотипу – максимальної

прозорості між виробниками і споживачами. Сучасне трактування органіку IFOAM ґрунтується на дефініції «органічне сільське господарство», визначене як «виробнича система, яка підтримує здоров'я ґрунтів, екосистем і людей».

Органічне сільське господарство поєднує в собі традиції, нововведення та науку, щоб покращити стан навколишнього середовища та сприяти розвитку взаємовідносин і належного рівня життя для всього вищезазначеного» [24]. У США відповідальність за розробку національних

стандартів для органічно виробленої сільськогосподарської продукції нині несе Департамент сільського господарства США (USDA). У свою чергу,

USDA визначає «органік» наступним чином: «Органік – це термін маркування, який вказує на те, що харчові або інші сільськогосподарські продукти були

вироблені згідно затверджених методів та практик. Ці методи об'єднують

культурні, біологічні та механічні практики, які сприяють кругообігу ресурсів,

сприяють екологічній рівновазі та збереженню біорізноманіття. Синтетичні

добрива, стічні води, опромінення та генна інженерія не можуть

використовуватися для виробництва органічної продукції» [26].

Законодавство ЄС у своєму прагненні до розвитку органічного сільського господарства у країнах-членах визначає «органік» також через

поняття органічного сільського господарства: «Це сільськогосподарський метод, який має на меті виробництво харчових продуктів з використанням

природних речовин і процесів. Він означає, що органічне сільське

господарство має обмежений вплив на навколишнє середовище та заохочує:

відповідальне використання енергії та природних ресурсів, збереження,

біорізноманіття, збереження регіональних екологічних балансів, підвищення

родючості ґрунтів, забезпечення якості води» [27].

Один з найбільш потужних європейських інститутів з дослідження та розвитку органічного руху – Дослідний інститут органічного сільського

господарства (FiBL, Швейцарія), вже багато років підтримує український

органік через впровадження спільного проекту, який фінансується

Швейцарією у співпраці з Міністерством аграрної політики та продовольства

України. Ця знана у Європі та світі науково-дослідна та практична установа

також використовує термін «органік». Те, що має відношення до властивостей,

які допомагають візуалізувати, яким чином «органік» в Україні має подаватися: здоровий, безпечний, креативний, смачний, цікавий» [19].

Нині визначення «органіку» міжнародних неурядових асоціацій та урядових установ є результатом спільних напрацювань засновників, прибічників та наслідувачів, учасників органічного руху, що лягли в основу формування понятійного апарату та законодавства для багатьох країн світу, в Україні зокрема. Для того щоб сформувавши визначення вищевказаного поняття, необхідно сформулювати визначення «органічний», яке є важливим об'єктом наукових диспутів як у вітчизняній, так і іноземній науковій літературі.

Термін «органічний» може бути одним із найбільш складних і запутаних слів у науці сьогодні. Світова наука використовує значення згаданого терміна у двох дуже різних сферах – у хімії та сільському господарстві. Визначення у хімічній науці однозначне й чітке, принаймні, вже досить тривалий час, але в аграрній науці залишаються непорозуміння. У хімії визначення ґрунтується виключно на хімічній структурі. За дуже невеликим винятком хімічна речовина класифікується як органічна, якщо вона містить принаймні один атом вуглецю, незалежно від його джерела. Ось чому

органічна хімія називається «хімією вуглецю». Але існують винятки. Діоксид вуглецю звичайно містить атом вуглецю, але класифікується як неорганічний. В органічній хімії ніщо ніколи не є абсолютно простим. Як тетрахлорид вуглецю, так і сечовина вважаються органічними, незважаючи на те, що жодна молекула не містить водно-вуглецевого зв'язку. Хімія може іноді бути глибоко запутаною. Використання терміна «органічний» у сільському господарстві повністю відрізняється від інтерпретації у хімії. Сутність полягає в тому, які практики дозволені при виробництві сільськогосподарської продукції, щоб міг бути отриманий відповідний органічний сертифікат.

Отже, термін «органічний» більш літкий і формалізований у сільському господарстві та підпорядковується однозначним нормам і правилам.

Поняття «органічна продукція» нерозривно пов'язано із поняттям «органічне сільське господарство» у сенсі причинно-наслідкових зв'язків, оскільки органічна продукція прямо чи опосередковано є результатом органічних практик у сільському господарстві. Щодо поняття «органічне сільське господарство», то воно детально було розглянуто у попередніх дослідженнях [13] та запропоновано авторське визначення, а саме «органічне сільське господарство – це збалансована система виробництва аграрної продукції, що здійснюється сертифікованими суб'єктами господарювання з максимальним застосуванням біологічних факторів підвищення агротехнологічної продуктивності, що забезпечують екологічно, соціально та економічно ефективно і прозоре виробництво сільськогосподарської продукції з метою задоволення потреб ринку» [13, с. 19].

Спираючись на лінгвістичний, змістовний, нормативно-правовий, науково-теоретичний аналіз попередніх досліджень, можна також визначити органічне сільське господарство як напрям енерго- та ресурсоощадливого виробництва, орієнтований на забезпечення суспільства якісним та безпечним продовольством, збереження навколишнього середовища та покращення біорізноманіття, розвиток сільських територій та громад для сталого розвитку національної економіки та країни у цілому [13, с. 20].

Аналіз дефініції «органічне сільське господарство» дав можливість зробити висновок про складність формулювання універсального й всеохоплюючого визначення цього поняття. Повноцінне розуміння вказаного явища залежить від значної кількості факторів, у тому числі від умов господарювання, географічного положення країни, рівня розвитку сільськогосподарської галузі та національної економіки загалом тощо.

Багато дослідників ототожнюють поняття «органік» та «органіка», що часто викликає плутанину у визначенні сутності цих понять. Дотримуємося думки, що згадані терміни не мають вживатися в одному й тому ж сенсі та потребують більш глибокого науково-теоретичного розмежування. Так, термін «органіка» досить тривалий час вживався і продовжує вживатися при

визначенні органічних добрив для використання у сільському (і не лише) господарстві, а також органічних відходів. Зокрема, в Іспанії на сміттєвих баках, призначених для відходів органічного походження, великими літерами зазначається: «органіка».

В економічній науковій літературі дефініція «органіка» з розвитком світового органічного руху почала використовуватися деякими вченими також для визначення органічної продукції.

Дотримуємося думки щодо однозначної необхідності розмежування понять «органік» та «органіка», не використовуючи останнє при визначенні органічної продукції та органічного сектору. Лише поняття «органік», зважаючи на походження та світову практику використання, має безпосереднє відношення до органічної сфери. У свою чергу, дефініція «органіка» в сільськогосподарській науці була й залишається у більшості агрохімічним чи агробіологічним терміном, що використовується для визначення органічних залишків, органічних добрив, органічних речовин для живлення культур тощо. Важливим аргументом при цьому є закріплене на законодавчому рівні у багатьох країнах Європи та світу, в тому числі і в Україні, логотипу органічної продукції із написом «Органік» на різних мовах.

Противниками такого отождіння понять виступають такі вчені як М. Кобець та Т. Чайка. Адже слов'янські мови мають у своєму складі всі передічені терміни і вони не вважаються синонімами, оскільки мають різне змістовне значення [15, с.18].

Варто зазначити, що донедавна на українському ринку органічних продуктів існувала проблема недобросовісної конкуренції, адже маркуючи продукцію як екологічно чистий продукт чи з префіксами біо - чи еко -, деякі виробники спотворювали уяву споживачів про органічну агропродовольчу продукцію. І у такий спосіб відбувалося дискредитування даного товару через відсутність чітких правил маркування, закріплених на законодавчому рівні у нашій державі. За словами М. Кобеця, на початковому етапі просування відповідного продукту, варто позначати його терміном «органічний» аби не

допустити «лінгвістичного хаосу», фальсифікацій та непорозумінь [16], звісно, за умов відповідності даного продукту вимогам.

Дискусію з приводу доцільності вживання того чи іншого терміна Т. Зайчук вважає недоречною, оскільки ще на початку 1990-х рр. у Постанові ЄС № 2092/91, чітко визначено поняття, які є синонімами: екологічний - органічний - біологічний [18, с. 115].

У зв'язку з тим, що науковці не дійшли єдиної думки з приводу того, які ж поняття слід використовувати при позначенні органічної продукції, щоб уникнути проблем з цим, про це зазначено у Законі України «Про виробництво

та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03.09.2013 року № 425-VII (Закон України).

В цьому законі, а точніше в 29 статті, можемо побачити, що забороняється використання терміну «органічний» при позначенні продукції, яка не відповідає необхідним вимогам. Також щодо продукцій з-закордону, вона повинна мати сертифікати, а в перекладі на українську, при маркуванні даної продукції має бути позначка «органічний продукт». Це чітко визначається законодавством України.

Незважаючи на наявність та актуальність багатьох наукових досліджень, на жаль, ми не маємо загальноприйнятого визначення органічного землеробства. Це пов'язано безпосередньо з різними підходами до формулювання даного поняття. Окремі міжнародні організації, які і займаються впровадженням сільського господарство, запропонували свої визначення цього поняття.

Дослідницька група з органічного землеробства США (United States Department of Agriculture) у 1980 році запропонувала власне тлумачення: «Органічне виробництво – це система виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або значно обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів при відгодівлі тварин» [2, с. 9]. Власне, ми можемо побачити, що дане визначення більше окреслює заборону на ті чи інші речовини.

Наприклад, Н. Берлач висловив свою точку зору, що у поданому визначенні більше уваги сконцентровано саме на технологічній характеристиках, подається перелік заборонених речовин, що не доречно, адже постійно з'являються нові види препаратів, речовин, а тому уточнення їх груп у визначенні не є доцільним [20, с. 229].

Таке тлумачення більше орієнтоване на підтримку екологічного виробництва та переважання природних процесів у навколишньому середовищі.

Вже у квітні 1995 року, Колегія з національних стандартів органічної продукції USDA запропонувала своє тлумачення: «органічне виробництво – це система екологічного менеджменту сільськогосподарського виробництва, яка підтримує та покращує біорізноманіття, біологічні цикли та біологічну активність ґрунтів» [3].

Дане тлумачення розглядає цей термін більше з позиції менеджменту, управління господарством. Варто зазначити, що головним в цьому є досягнення екологічного балансу. Схоже трактування визначає і Комісія Кодексу Аліментаріусу (Codex Alimentarius Commission), в якій акцент на важливості єдності даної системи в сприянні оздоровленню екологічних систем [22].

Як стверджують О. Прутська та Н. Беляєва, згідно з цим визначенням, одним із основних принципів є використання технологій та речовин, які сприяють покращенню стану в природних системах та забезпечують збалансованість агросистем [4, с. 87].

Якщо ми розглянемо визначення Міжнародної федерації сільськогосподарського органічного руху (International Federation of Organic Agriculture Movements – IFOAM), то там увага спрямовується на органічне сільське господарство, яке підтримує екологічно, соціально та органічно доцільне виробництво сільськогосподарської продукції. Тобто, в даному визначенні просувається ідея зменшення зовнішніх чинників, різних хімічних

речовин, добрив, натомість, підтримка природного потенціалу, збільшення урожайності, для їх підтримки використовуються природні засоби [5].

У цьому визначенні ключовим наголосом є розвиток систем, які є самопідтримуючими, «...при цьому досить дискусійним залишається питання розгляду місцевого виробництва, як невід'ємної складової органічного сільського господарства, адже цей елемент забезпечує сталий розвиток» [6, с. 8].

В основному нормативно-правовому акті Європейського Союзу, що регулює відносини у сфері органічного виробництва і маркування органічних продуктів є Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року, де зазначено, що органічне виробництво є системою господарювання, яка базується на збереженні навколишнього середовища, природних ресурсів, та є методом виробництва, який дотримується певних вимог [27]. На думку Н.

Берлач, недоліком цього визначення є те, що воно не зазначає всі ознаки, які повинно мати органічне сільське господарство, як приклад, вимога певної сертифікації, це одна з найважливіших ознак [20, с. 228].

Крім цього, варто звернути увагу, що ми маємо праці наших вітчизняних науковців, які розглядають сутність таких понять, як «органічне виробництво», «органічне сільське господарство», але і українські дослідники мають різні погляди на тлумачення даних понять. Так, В. Скальський висловив свою думку, що головною ідеєю саме органічного виробництва є повернення першоджерел ведення господарства, а точніше – найменший обробіток ґрунту та абсолютна відмова від різних хімічних препаратів та добрив [7, с. 50].

На думку Є. Милованова, вищезазначене тлумачення описує не всі ознаки, які є притаманними органічному землеробству [1, с. 257]. Н. Бородачова стверджує, що дотримання необхідних вимог має бути присутнім на всіх етапах: «виробництво – переробка – реалізація» [19, с. 59-61].

Розглядаючи тлумачення, яке нам дає М. Кобець, ми знову можемо відмітити акцентування на органічному виробництві як системі сільськогосподарського менеджменту, яке ґрунтується на широкому

використанні комплексу заходів, які забезпечують органічне виробництво продукції [8, с. 8]. Дане трактування вважають найбільш вдалим і ряд інших вітчизняних науковців [10, с. 104].

Деякі вчені розглядають органічне виробництво як американський варіант біологічного землеробства, який передбачає переважне використання органічних добрив замість мінеральних, відмову від синтетичних хімічних засобів захисту рослин, однак, органічні вимоги менш жорсткі [11, с. 189].

Варто розглянути визначення, яке ми маємо в Законі України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»

від 03.09.2013 року № 425-VII. У статті №1 «Визначення термінів» зазначається, що виробництво органічної продукції або ж сировини – це виробнича діяльність, під час якої забороняється використання хімічних речовин, генетично модифікованих організмів (ГМО) тощо, а на всіх етапах

виробництва застосовуються лише методи, які сприяють отриманню натуральної продукції, а також збереженню та відновленню природних ресурсів (Закон України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» від 03.09.2013 року № 425-VII).

Тобто, знову ж таки, з цього визначення можна чітко побачити заборону хімічних речовин, добрив, пестицидів і тд., натомість використання природних методів, ресурсів, а головне – ідея збереження та відновлення навколишнього середовища [1, с. 257, 9].

Деякі вчені є противниками даного трактування, вони висловлюють думку, що це більше певний вид розуміння сільського господарства, як «організму», де все функціонує для того, щоб створити стабільне середовище, яке є комфортним для природи» [16]. Це дійсно має сенс, оскільки органічне сільське господарство необхідно досліджувати у більш широкому розумінні,

адже це не просто система виробництва, яка має обмеження. На основі цього,

В. Артиш, визначає сенс сільського господарства за допомогою його завдань, наприклад: збереження навколишнього середовища, запобігання агресивного господарства, яке може призвести до виснаження природних ресурсів,

підтримка та покращення здоров'я населення за допомогою виробництва екологічної продукції. [23, с. 243].

Встановлено, що низка дослідників співставляють органічне сільське господарство з виробництвом органічної продукції, яка має і оздоровчі якості [24, с. 113].

Зауважимо, що встановлені вимоги для цього методу ведення сільського господарства є необхідними, але не можна сказати, що вони його конкретизують, до того ж вони можуть застосовуватися до інших форм землеробства, що робить їх більш загальними та універсальними.

Встановлено в ході даного дослідження, що чітких меж між термінами «органічне виробництво», «виробництво» та «органічне сільське господарство» – немає. Не можна сказати, що це правильно, оскільки ці терміни пов'язані між собою, але не ідентичні. Їх не можна повністю ототожнювати. Тому, в цьому є певні неточності, адже навіть в Законі України чітко не розмежовані ці поняття, вони є прирівняними одне до одного.

Лексична система будь-якої мови – це сукупність семантичних полів, оскільки кожна з них має у своєму складі певні лексичні групи, зокрема лексико-тематичні групи, які об'єднують лексеми на основі класифікаційних ознак денотатів цих лексем. Уявлення про тематичне членування лексики має досить давню історію. Ще Ф. де Соссюр звертав увагу на те, що поза мовленням слова, які мають між собою щось спільне, асоціюються в пам'яті таким чином, що з них утворюються групи, всередині яких простежуються різноманітні відносини [9, с. 121].

Лексико-тематична група – мовне об'єднання слів, яке базується на парадигматичних відношеннях, це ієрархічна динамічна єдність взаємопов'язаних одиниць із спільною загальною ознакою, денотати яких виявляють певну подібність. Т. В. Бахвалова визначає тематичну групу як «групу слів, кожне з яких пов'язане з відображенням певного сегмента навколишньої дійсності» [2, с. 3].

Тематичне групування слів природно впливає з групування явищ об'єктивної реальності, у складі яких логічно виділяються вербальні відрізки із спільним значенням. Кожна група таких слів пов'язана спільними семантичними рисами, за якими ці слова співвідносяться як елементи тематичної цілісності [4, с. 6].

Лексико-тематична група – це ієрархічна динамічна єдність взаємопов'язаних одиниць, які мають певну загальну ознаку і схожість позначуваних денотатів [5, с. 48]. О.Т. Ліпатов зазначає, що слова об'єднуються в групи, засновані на їх семантичній подібності [6, с. 51].

Критерій об'єднання слів у тематичну групу – певна спільна ознака, яка виділяється в словах на основі їх номінативно-репрезентативної функції [8, с. 9].

Можна помітити тісний зв'язок між суспільством та природою. Все більше людей звертає увагу на проблеми навколишнього середовища, беруть участь в його відновленні та захисті, більші свідомо ставляться до вирішення проблем клімату, шляхом звернення до суб'єктів, які безпосередньо до цього відносяться. Усі сфери нашого життя, так чи інакше торкаються питань, які пов'язані з природою, навколишнім середовищем і всім, що з цим пов'язано. А найважливішим інструментом, який може це довести та пояснити є мова. Завдяки мові ми можемо донести важливу інформацію, допомогти в обговоренні питань, у веденні переговорів і т.д. Можна сказати, що мова – це ключ до розуміння людиною того, як вона тісно пов'язана з довкіллям [2, с. 9].

НТСОВ є частиною комунікації в органічній сфері. Вона передає інформацію в цій галузі, має вагомий вплив на формування певної екологічної свідомості, на обмін інформацією. З цього можна зробити невеликий підсумок, НТСОВ грає важливу роль і у вихованні майбутніх поколінь, адже має вплив на екологічну свідомість, відповідно, передає нащадкам інформацію щодо навколишнього середовища, про вже існуючі екологічні проблеми та шляхи їх вирішення. НТСОВ має велику кількість функцій, наприклад: - забезпечує обмін інформацією екологічної галузі в суспільстві, дає інформацію для

розширення знань суспільства в цій галузі; - чітко окреслює проблеми навколишнього середовища, екології та роль людини в цих процесах; має значний вплив на діяльність людей, наприклад, при ухваленні певних законів, норм, нормативно-правових актів, тощо [70, с. 76].

Безсумнівно, основними одиницями в НТСОВ є терміни органічної галузі, органічного виробництва. Як правило, в мовознавстві значення термінів розглядається у відношенні між мовцем і функціями слова, інакше кажучи, прагматика даного терміна відображає відношення між вживанням слова в мовленні та його подальшим впливом на людину, яка це почує [71, с.

143]. Якщо розглядати лінгвопрагматичний аспект вживання термінів, то їх особливості залежать від жанру тексту, в якому вони вживаються, способу передачі інформації, комунікативних цілей та власне компетенції, як автора, так і адресата [60, с. 175].

Е. Скороходько має думку, що всі вживання термінів поділяються на дві категорії, а саме інформативні та неінформативні. Категорія інформативного використання терміна – це коли передається інформація, яка варта уваги, містить відомості про предмет або ж явище, певні характеристики, сфери застосування, якісь особливі властивості тощо. Категорія неінформативного використання термінів включає в себе більш загальну інформацію про явище або ж предмет [65, с. 23].

Інформативна функція термінологічних одиниць передбачає пояснення явищ або ж процесів, інформацію про певні ознаки предмета, тобто вона надає необхідну інформацію та підвищує проінформованість або ж, можна сказати, компетентність адресата. Вона найбільш обумовлена комунікативно-прагматичним аспектом жанру науково-популярної статті.

Завдяки інформативній функції ми можемо виокремити певні стилістичні особливості наукового тексту, як от узагальнення та абстрактність.

В цьому випадку можна навести наступний приклад: *Der Einsatz von Pestiziden in der Landwirtschaft verharrt auf hohem Niveau, zum Schaden der biologischen Vielfalt. Die Gifte beeinträchtigen unsere Wasservorräte, die Bestäubung der*

Pflanzen, die Bodenfruchtbarkeit und unsere Gesundheit. Doch wer trägt die Kosten dafür? Nicht die Verursacher, die Pestizide herstellen und anwenden. Sondern wir alle, mit steigenden Ausgaben für die Aufbereitung des Trinkwassers, für die Gesundheit oder auch unsere Lebensmittel. Insekten als Bestäuber sind für unsere Ernährung essenziell, sie sichern deren Qualität und Vielfalt (укр. Використання

пестицидів у сільському господарстві залишається на високому рівні, що завдає шкоди біологічному різноманіттю. Отрути впливають на наші запаси води, запилення рослин, родючість ґрунту та наше здоров'я. Але хто несе витрати на це? Не ті забруднювачі, які виробляють і використовують

пестициди. Але всі ми, зі збільшенням витрат на очищення питної води, на здоров'я і навіть на наше харчування. Комахи як запилювачі необхідні для нашого раціону, вони забезпечують його якість і різноманітність) (6, с. 19).

В даному прикладі виявлено, що сукупність певних термінів має інформаційний тиск на адресата, адже вказується на шкоду навколишньому середовищу, взагалі, в цьому фрагменті ми бачимо більше негативний відтінок, але в той же час він дає читачеві нові знання, стимул до більшої обізнаності в даному питанні. Як зазначено в статті «*Sprachspezifische Besonderheiten sowie Korrelation der deutschen und ukrainischen Ökodiskurse*»:

«широке використання термінів створює інформаційний ландшафт, в якому терміни мають як інформативну, так і номінативну функції. Таке використання термінів є характерним для наукових текстів, в яких основною метою є отримання нових знань, нової інформації загалом» [6, с. 33].

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що терміни мають на меті захопити читачів до активної участі в наукових процесах, донести нову інформацію, навчити, додати обізнаності в тій чи іншій сфері. Особливо, це є актуальним для галузі органічного виробництва, так як одним із головних завдань є передача інформації суспільству про проблеми навколишнього середовища і спонукання до вирішення цих проблем. Як правило, в основному, ми бачимо тексти НТСОВ, які призначені саме для звичайного населення, це різні статті, публікації, але всі вони ґрунтуються на дослідженнях науковців.

Репрезентативна функція, в нашому випадку, саме органічних термінів націлена на наукову спільноту, їх залучення та зацікавлення у певній темі, яка може виражатися через різні поняття. маємо приклад: *Wie lässt sich Wasserstoff nachhaltig nutzen? Indem man von Anfang an ausschließlich auf «grünen»*

Wasserstoff setzt. Dieser wird auf der Basis erneuerbarer Energien gewonnen, die Wasser (durch Elektrolyse) in Wasser- und Sauerstoff zerlegen. «Blauer» Wasserstoff dagegen verdient keine Förderung. Er wird wie herkömmlicher fossiler Wasserstoff aus Erdgas gewonnen. Das dabei anfallende CO₂ wird anteilig

eingefangen und unterirdisch gespeichert (укр. Як можна використовувати

водень екологічно? Покладаючись виключно на «зелений» водень із самого початку. Це отримано на основі відновлюваної енергії, яка розщеплює воду (через електродіз) на водень і кисень. Натомість «блакитний» водень не

заслуговує на фінансування. Як і звичайний викопний водень, він одержується

з природного газу. Утворений CO₂ частково вловлюється та зберігається під

землею) (2, с. 44). В даному випадку терміни репрезентують інформацію, знання для наукової спільноти в певній галузі.

В досліджуваних текстах, зокрема в роботі «*Sprachspezifische Besonderheiten sowie Korrelation der deutschen und ukrainischen Ökodiskurse*»,

виявлено достатню кількість термінів, які мають декілька різних функцій.

Наприклад, у статті «*100% Erneuerbare sind möglich*» термін *Erneuerbare (Energien* – прим.) має водночас номинативну, комунікативну та сигнікативну

функції, оскільки з самого початку цей термін передає основний

інформативний аспект всієї статті. Вищезазначений термін окрім того, що

просто називає поняття, дає інформацію про органічне виробництво, про навколишнє середовище, він ще є комунікативним інструментом [6, с. 33].

Також, даний термін має функцію впливу, адже однією з головних цілей статті є переконання читачів, що використання цієї відновлюваної енергії є

актуальним і дійсно вартим уваги: «*Bayern kann sich im Jahr 2040 komplett aus*

Erneuerbaren Energien versorgen. Zu diesem Ergebnis kommt eine Studie des Lehrstuhls für Energiesysteme der Technischen Universität München und des

Zentrums für angewandte Energieforschung im Auftrag des BN» (укр. «У 2040 році Баварія зможе повністю забезпечувати себе енергією з відновлюваних джерел. Це результат дослідження, проведеного кафедрою енергетичних систем Мюнхенського технічного університету та Центром прикладних енергетичних досліджень») (8, с. 26). Також цікавою особливістю у статті є

написання прикметника *erneuerbar* (відновлюваний) у словосполученні *erneuerbare Energien* (відновлювальна енергія) з великої літери.

Безперечно, внутрішня форма має ключову роль при створенні термінів НТСОВ. Вона включає в себе всі наявні засоби та мовні інструменти, завдяки

яким термін був сформований. Прикладами, де ми можемо спостерігати внутрішню форму є такі термінологічні одиниці НТСОВ: *der Energieverbrauch* – укр. використання енергії, *der Fleischkonsum* – укр. споживання м'яса.

Внутрішня форма з'єднує форму та зміст лексичної одиниці. Утворення термінів залежить від абсолютно різних чинників, наприклад, від особливостей культури, певної комунікативної ситуації, обізнаності або ж ментальності мовця, який власне і створює даний термін. Якщо говорити про вмотивованість, то під нею розуміють бажаний результат відображення в лексичній одиниці різними мовними засобами визначеної ознаки. Саме

вмотивованість є засобом досягнення системності та надійності функціонування лексики [42, с. 83].

Коли досліджується вмотивованість слова, необхідно враховувати особливості значення та внутрішньої форми. Розрізняються наступні види

вмотивованості:

1) повна вмотивованість, коли форма виражає ознаку, яка міститься у значенні;

2) часткова вмотивованість, коли лише частина ознак міститься у значенні;

3) відсутність вмотивованості, коли жодна ознака не знаходить відображення в значенні;

4) абсолютна вмотивованість, це означає 100% збіг ознак та лексичного значення [47, с. 39].

Бажання використання термінів з повною або абсолютною вмотивованістю призводить до того, що створюються терміни з багатьох слів інакше кажучи, основ. Наведемо декілька прикладів, *das Klimaschutzgesetz* –

закон щодо захисту клімату, das Vogelschutzgebiet – *галузь захисту птахів.*

Наведемо приклади з частково вмотивованими термінами: *die Pflanzaktion* – *акція захисту рослин, der Pestizidausstieg* – *відмова від використання*

пестицидів. Виявлено, що для терміносистеми НТСОВ найбільш

характерними є саме вищезгадані види вмотивованості. Згодом, терміни зазнають різних змін, як от семантичних, натомість, набувають вже інші лексичні та граматичні характеристики. Як наслідок, можемо відзначити як семантичне звуження, так і розширення значення терміну.

Отже, можна зробити висновок, що внутрішня форма може видозмінювати термін, співвідноситися з різним предметно-поняттєвим змістом. Якщо ми окреслимо зв'язок між екстралінгвальним знанням та мовним знаком, то побачимо, що це пов'язує дійсність у представлені мовця та світ мови. Ознакою цього є внутрішня форма номінації [62].

Маємо два види номінації: первинну та вторинну. Первинна номінація властива термінам, які відтворюють свою пряму функцію називання та співвіднесення з поняттям. На думку Д.Ю. Сизонова, вторинна номінація передбачає зміну терміну та його вживання в незвичному контексті, як приклад, використання в засобах масової інформації.

Вторинна номінація є наслідком асоціацій. Асоціації ми можемо встановити за подібністю або ж суміжністю. Вторинна номінація є комунікативним засобом для реалізації семантичного і прагматичного потенціалу мовних одиниць [62].

НУБІП України

1.2. Екстра- та інтралінгвістичні фактори впливу на НТСОВ

Терміни, як і загальноживані слова, підпорядковуються законам мови, вони можуть бути створені за допомогою одних словотвірних засобів, як лексико-семантичних, морфологічних або синтаксичних.

Когнітивний підхід до вивчення терміна дає більш широке розуміння терміну. У термінознавстві вивчаються лінгвістичні характеристики термінологічної одиниці, характерні риси концептуалізації значущих об'єктів в професійній галузі. Когнітивне термінознавство займається співвідношенням концептуальних та лінгвістичних будов у професійній сфері [2, с. 152].

Отже, термін є особливою когнітивно-інформаційною структурою, в якій міститься відображене у певній мовній формі професійно-наукове знання, яке покращує пізнавальну діяльність людей. Отже, термін є обов'язковою умовою існування, удосконалення та зберігання професійно-наукового знання.

Дискурс як форма пізнання має власний понятійний апарат із тезаурусними зв'язками. Під дискурсом органічного виробництва розуміється комунікативна діяльність, спрямована на оптимізацію процесів виробництва та обслуговування техніки, призначеної для роботи у сфері органічного виробництва.

Існують різні вимоги до термінів, як приклад, відсутність емоційного забарвлення, але деякі не є настільки поширеними, наприклад, метафоризація загальноживаних слів. Якщо розглядати, наприклад, словоскладання, це зустрічається частіше в різних терміносистемах [41, с. 71]. Крім того, є різні класифікації способів творення термінів та словотвірних типів термінів.

Розглядається класифікація А.С. Д'якова, Т.Р. Кияка та З.Б. Куделько [42, с. 13-14], вони виділяють наступні типи термінологічних одиниць за способом творення.

А. Терміни, які є кореневими словами.

1. Корінна непохідна лексика (*der Müll* – укр. сміття);

2. Запозичена непохідна лексика (*das Klima* – укр. клімат),
В. Похідна лексика:
1. Терміни, які утворилися за допомогою суфіксації (*die Verbrennung* – укр. горіння, *die Nachhaltigkeit* – укр. стійкість),

2. Терміни, утворені за допомогою префіксації (*das Abwasser* – укр. стічні води, *der Biohof* – укр. органічна ферма)
С. Терміни, які є складними словами (*der Flächenschutz* – укр. охорона території, *die Hochwasserdynamik* – укр. динаміка наводоків).

D. Терміни-словосполучення (*fossile Energieträger* – укр. викопні джерела енергії, *erneuerbare Energie* – укр. відновлювальна енергія).
Е. Терміни-абревіатури (*AKW* – *Atomkraftwerk* – укр. атомна електростанція).

F. Літерні умовні позначення.
G. Символи (або ж знаки) – наприклад, математичні, хімічні символи тощо (CO₂).

В ході словотвірного аналізу термінологічних одиниць НТСОВ виявлено, творення термінів за допомогою суфіксального, префіксального або ж префіксально-суфіксального способів є одними з найпоширеніших у створенні термінів. За класифікацією, яка була наведена вище, дані одиниці можна віднести до похідної лексики. Як зазначаються у статті «Німецькомовний НТСОВ: базові характеристики терміносистеми», «найбільш розповсюдженими афіксами НТСОВ є префікси з семантикою, а точніше префікс *öko-* та *bio-*.

Як правило, вони вживаються із загальноживаними іменниками, не так часто з прикметниками, і надають їм більш екологічного значення. Хоча значення можуть бути різними» [37, с. 14]. Наприклад, префікс *öko-*, який стосується органічного виробництва як науки про взаємодію живих організмів (*das Ökosystem* – *Gemeinschaft aus Pflanzen, Tieren und Mikroorganismen sowie deren Umwelt* (укр. екосистема – співтовариство рослин, тварин і мікроорганізмів та середовище їх існування)). Або ж він надає

терміну наступне значення: «є безпечним для навколишнього середовища та/або живих організмів»: *der Ökolandbau – umweltverträglicher, kosten- und energiesparender Landbau* (укр. *Органічне землеробство – екологічно чисте, економічне та енергозберігаюче землеробство*). Другий варіант є більш поширеним у НТСОВ [37, с. 15].

Схожу ситуацію ми можемо бачити і з префіксом *bio-*: «насамперед, він відносився до біології, зокрема до живих істот: *die Biodiversität – die Vielfalt aller lebenden Organismen, Lebensräume und Ökosysteme* (укр. *Біорізноманіття – різноманітність усіх живих організмів, середовищ існування та екосистем*).

Але, варто звернути увагу, що останнім часом він має значення «екологічно чистого, без використання штучних матеріалів»: *die Bio-Baumwolle – die Baumwolle, die ohne Einsatz von chemisch-synthetischen Pestiziden und leichtlöslichen Mineraldüngern produziert wird* (укр. *Органічна бавовна – бавовна, вироблена без використання хіміко-синтетичних пестицидів і легкорозчинних мінеральних добрив*).» [37, с. 15].

Причиною поширеного використання термінів з даними префіксами є їх змістовність, стислість та інтернаціональність, в свою чергу, це відповідає вимогам до термінів та прагненню німецької мови до стислості. Але дані

терміни можуть бути не унормованими, наприклад, написання цих термінологічних одиниць, можна зустріти варіанти написання разом, або ж через дефіс: *die Ökokrise – die Öko-Krise* (укр. *екокриза*), *der Bioplastik – der Bio-Plastik* (укр. *біопластик*). Можна зробити висновок, що утворення термінів

за допомогою афіксів є ефективним, якщо ми говоримо про НТСОВ, навіть за наявності деяких розбіжностей при написанні та значенні створених термінів.

Наступним ефективним способом при створенні термінів є словоскладання. У процесі словоскладання двох або більше основ отримуються багатоконпонентні терміни, або як ми знаємо, терміні-

композиції. Цей спосіб є достатньо поширеним у всіх терміносистемах німецької мови. Вони є часто вживаними, адже завдяки композиції, наприклад,

складні, часто незрозумілі наукові поняття передаються простіше, лаконічніше.

В терміносистемі НТСОВ є цілі ряди, які утворилися за допомогою одного терміна, який є визначальним. Наприклад: *die Natur* (укр. природа) (8 одиниць) – *das Naturgesetz* (укр. закон природи), *naturschonend* (укр. дружній до природи), *der Naturschützer* (укр. захисник природи), *naturschutzgerecht* (укр. дружній до збереження природи), *das Naturschutzrecht* (укр. природоохоронний закон), *naturverträglich* (укр. екологічний), *der Naturwald* (укр. природний ліс), *die Naturzerstörung* (укр. знищення природи). *Die Umwelt* (укр. навколишнє середовище) (25 одиниць) – *die Meeresumwelt* (укр. морське середовище), *das Umweltproblem* (укр. екологічна проблема), *das Umweltprogramm* (укр. екологічна програма), *umweltschädliche Subvention* (укр. екологічно шкідлива дотація), *der Umweltschutz* (укр. захист навколишнього середовища), *das Umweltthema* (укр. проблема навколишнього середовища) тощо. На думку дослідника У. Гас-Цумкера, слово «Umwelt» в композитах, зокрема прикметникових та іменникових, може використовуватись з будь-якими явищами, предметами, з метою віднесення їх до теми органічного виробництва або захисту навколишнього середовища, без необхідності побудови цілих речень [14, с. 2], що є важливим для наукових текстів. Найбільш поширеним компонентом є слово «Klima» (укр. клімат) (34 одиниці): *das Klimaabkommen* (укр. кліматична угода), *die Klimaanpassung* (укр. адаптація до клімату), *die Klimabewegung* (укр. кліматичний рух), *die Klimaerwärmung* (укр. глобальне потепління), *der Klimagas* (укр. кліматичний газ) тощо.

На основі цього можна побачити, що велика увага приділяється саме проблемам із кліматом та способам їх вирішення на рівні державних органів, або за допомогою зусиль кожної людини. Окрім того, за допомогою вищезгаданих прикладів, способом словоскладання створюються різні частини мови. На рівні з найбільш поширеними варіантами, як «іменник + іменник» або «іменник + прикметник» у НТСОВ зустрічається поєднання «іменник + дієприкметник» (Partizip I): *naturschonend* (укр. дружній до

природу), *umweltschonend* (укр. безпечний для довкілля), *umweltschützend* (укр. екологічно безпечний). У термінах-композиціях один із компонентів може бути запозиченим, наприклад: *das Klima- und Umweltcheck* (укр. перевірка клімату та навколишнього середовища), *die Photovoltaikanlage* (укр. фотогоальванічна система).

Найбільш поширеними є двокомпонентні терміни-композиції, як правило, трикомпонентні зустрічаються не так часто (*das Klimaschutzprogramm* – укр. програма захисту клімату).

Можна навести приклади термінів-композицій з використанням більше, ніж 3 компонентів, але їх всього чотири: *das Braunkohlekraftwerk* (укр.

буровугільна електростанція), *das Mehrweg-OP-Besteck* (укр. багаторазові хірургічні столові прибори), *die Treibhausgasneutralität* (укр. нейтральність парникових газів), *die Treibhausgasreduzierung* (укр. зменшення викидів парникових газів). Вони не є розповсюдженими і композиції, які мають таку

кількість компонентів можуть тільки погіршити ситуацію з розумінням сенсу, до того ж не відповідають стислості, до якої прагне німецька мова.

Термін органічне землеробство відноситься до виробництва продуктів харчування або сільськогосподарських, завдяки таким методам виробництва, які не шкодять природі, є безпечними. Органічне землеробство не

використовує хіміко-синтетичні засоби захисту рослин, як фунгіциди, гербіциди чи інсектициди, синтетичні стимулятори росту, синтетичні добрива, які, зазвичай, мають призначення в сільському господарстві. Продукти органічного землеробства не проходять харчове опромінення (прим. процес, з

метою знищення мікроорганізмів, бактерій, які можуть потрапити в їжу),

коли продаються як органічні продукти. В Німеччині органічна їжа через вказівку відповідального за органічний контроль органу, часто через органічну печатку або через етикетку контрольованого органічного вирощування, є обов'язковою. Взагалі, ми маємо розповсюджений міжнародний термін

«organic». Продукти з інгредієнтами органічного землеробства виробляються без підсилювачів смаку. Але, використання інгредієнтів, які є природними підсилювачами, є можливим. Наприклад, глутамат можемо бачити в

органічних продуктах, як компонент дріжджового екстракту. Крім того, можливе і використання ароматизаторів, якщо вони натуральні.

Метою сільського господарства є продуктивне виробництво продуктів харчування та сировини. Для підвищення продуктивності, сільське господарство використовує всі наявні технічні досягнення, як наслідок, значною мірою замінює природний капітал на штучний. Екологічні цілі не займають важливого місця і окреслені лише в рамках правових вимог (вимог охорони навколишнього середовища). Сільське господарство спричиняє найбільше негативних зовнішніх впливів порівняно з іншими економічними формами.

Зі сторони економіки та ідеології, інтегроване виробництво має місце між звичайним і органічним землеробством і прагне віднайти баланс між екологічною сумісністю та економічною життєздатністю. Мета полягає в тому, щоб досягти комплексного та максимально наближеного до природи управління, враховуючи всі методи управління, не виключаючи традиційні. Не дивлячись на те, що є наявні інструкції виробництва, натомість, відсутні чіткі правові вимоги та стандарти, внаслідок гнучкого тлумачення принципів.

Як в екологічному, так і в органічному землеробстві акцентується увага на використанні ресурсів з урахуванням матеріального та природного циклу. Вивчаючи механізми природного регулювання, заміна природного капіталу штучним капіталом повинна значною мірою запобігти або скасувати її.

Детальні рекомендації гарантують дотримання принципів і встановлюють стандарти виробництва та переробки органічних продуктів. Також, однією з ідей органічного землеробства є ідея збереження традицій землеробства та ідея самозабезпечення.

Органічне землеробство розвинулося завдяки різним поглядам та мотивації політики сільського господарства. Обов'язком кожного є виробництво чистої, здорової, екологічної їжі, в той же час, захист та підтримка природних екосистем. Взагалі, додаткову інформацію про історію органічного землеробства можна знайти на німецькому сайті OekoLandbau.de.

Власне, основною ідеєю органічного землеробства є землеробство в балансі з природою. Аграрна сфера, бізнес розглядається як певний організм, який має різні компоненти: рослини, ґрунт, тварини та, звичайно, люди.

Методи органічного землеробства спрямовуються на:

1. забезпечення максимально замкнутого робочого циклу поживних речовин (основною корму та поживних речовин має бути власна ферма підприємства);

2. підтримку та підвищення родючості ґрунту, утримання тварин в належному стані за всіма нормами.

Увага акцентується на наступних заходах:

1) відсутність хіміко-синтетичних речовин при захисті рослин,

2) вирощування менш сприйнятливих сортів у певних сівозмінах.

3) використання не тільки механічних засобів боротьби з бур'янами, а й використання корисних комах.

4) використання повільно діючих природних добрив, відсутність використання легкокорозчинних мінеральних добрив та внесення зв'язаного азоту у якості гнойового компосту.

5) підтримка родючості ґрунту за допомогою управління гумусом,

6) широка сівозміна з різними членами сівозміни та проміжними культурами,

7) відсутність використання гормонів та хіміко-синтетичних регуляторів росту,

8) обмежене поголів'я, яке має чітко окреслену площу,

9) годівля тварин кормами власного виробництва, або ж невелика закупівля кормів,

10) абсолютна відмова від антибіотиків.

Органічне землеробство переважно розроблено для сталого розвитку.

Сталий розвиток зберігає та підтримує природні ресурси та має й позитивний вплив на навколишнє середовище.

Терміносистема НТСОВ, яка зараз розглядається, є в цілому новою і має зв'язок з суміжними терміносистемами, як наслідок, достатня кількість термінів утворена на їх основі, або ж просто є заимованою. Саме це може впливати на те, що найпоширенішими типами словотворення є терміні-композиції та терміни-словосполучення [37, с. 15]

Терміни-словосполучення мають більші можливості, якщо говорити про конкретизацію значень. Вони позначають нові ознаки, тож мають вплив на розвиток термінів. [35, с. 76].

Бінарні словосполучення становлять більшу частину німецькою термінології НТСОВ. Власно, виявлені термінологічні поєднання іменника та прикметника, наприклад: *fossile Energieträger* (укр. викопні джерела енергії), *recycltes Plastik* (укр. перероблений пластик), *sozialökologischer Wandel* (укр. соціоекологічні зміни). Крім того, поєднання іменника з іменником, в якому другий іменник може бути вжитий в родовому відмінку, наприклад: *Windkraft und Photovoltaik* (укр. енергія вітру та фотогальванічна енергетика), *der Schutz des Klimas* (укр. захист клімату) [37, с. 15].

Словосполучення, які мають три компоненти, як правило мають структуру іменник – прикметник – іменник з прийменниковим або безприйменниковим зв'язком, наведемо приклад: *Verlust der biologischen Vielfalt* (укр. втрата біорізноманіття), *Umstieg auf erneuerbare Energien* (укр. перехід на відновлювані джерела енергії). Наслідком вживання таких структур є з'єднання цих роздільних понять у цілісні терміни, а точніше, утворюються терміни-композиції, наприклад: *der Schutz des Klimas – der Klimaschutz* (укр. захист клімату). Вживання даних форм використовується навіть в одному тексті.

Терміни-словосполучення за значенням компонентів поділяються на такі групи:

1) терміни-словосполучення, де кожен компонент є терміном: *umweltschädliche Subventionen* (укр. екологічно шкідливі субсидії);

2) терміни-словосполучення, де частина компонентів є термінами, а частина є загальнозживаними словами: *radioaktive Abfälle* (укр. радіоактивні відходи), *ökologisch nachhaltige Gesellschaft* (укр. екологічно стійке суспільство);

3) також такі, терміни-словосполучення, в яких всі компоненти є загальнозживаними словами, але які перейшли до розряду термінів: *grüne Lebenslinie* (укр. зелена лінія життя); *Energie aus Sonne, Wind und Wasser* (укр. енергія сонця, вітру та води).

Можна прослідкувати вимоги до чіткості та лаконічності, крім того, тенденцію до спрощення, скорочення комунікації у активному створенні аббревіатур. Оскільки в НТСОВ наявна достатня кількість термінів-комполітів та словосполучень з двома, трьома або більшою кількістю компонентів, в ній використовується і аббревіація. Як правило, аббревіації підлягають саме іменникові сполучення. Як показують різні дослідження, найпоширенішими є скорочення, які утворені тільки з перших літер кожного слова, наприклад: *AKW* (укр. АЕС) – *Atomkraftwerk* (укр. атомна електростанція); *FFH* – *Fauna Flora-Habitat* (укр. середовище існування флори і фауни).

Використання даних термінів у їх повній формі було б не зручним і не доцільним, зміст передавався б за допомогою описових конструкцій або ж підрядних речень. Як вже було зазначено, НТСОВ спирається на суміжні терміносистеми, а отже, переймає і аббревіатури. З часом, вони можуть перейти в компоненти термінологічних одиниць НТСОВ. Наведемо приклад: скорочення терміну хімічної галузі *Polypropylen* до *PP*: у текстах НТСОВ ми можемо побачити його у зв'язку з іншими термінами: *PP-Recyclingmaterial* (укр. вторсировина), *PP-Verpackung* (укр. поліпропіленова упаковка). Також приклад часткової аббревіатури з медичної галузі: *OP-Besteck* – *Operationsbesteck* (укр. хірургічні інструменти), яка вже є частиною іншого терміну *Mehrweg-OP-Besteck* (укр. багаторазові хірургічні інструменти). Крім того, аббревіатури можуть замінювати фрази, як приклад, назви різних організацій (політичних, екологічних, медичних), до речі, не завжди тільки

німецьких: *BUND – Der Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland* (укр. Асоціація захисту навколишнього середовища та природи Німеччини), *NACES – North Atlantic Current and Evlanov Sea basin* (укр. Північноатлантична течія та басейн моря Євланова). Варто зазначити, що використання англомовних

абревіатур є особливістю не тільки НТСОВ, а й іншим терміносистем.

Достатня кількість таких абревіатур використовується і в інших галузях та побутовій комунікації зокрема. Причиною цього є активна глобалізація та інтернаціоналізація.

Розглянемо назви хімічних елементів, вони походять з латинської та грецької мов, а скорочення утворюються за допомогою першої літери, або двох, наприклад: *Ca – Calcium* (укр. кальцій). Хімічні сполучення утворені з елементів, тому їх записують у вигляді комбінації символів. Найпоширенішим

прикладом цьому є *CO₂ – Kohlenstoffdioxid oder Kohlendioxid* (укр. вуглекислий газ). Також, символи і формули утворюють складні терміни, як правило, через дефіс: *der CO₂-Preis* (укр. ціна CO₂), *der CO₂-Fußabdruck* (укр. слід CO₂)» [37, с. 15]

Абревіатури, символи та формули є поширеними в терміносистемі НТСОВ завдяки тому, що вони можуть точно передати зміст терміну, в той же час їм не потрібна велика кількість мовних засобів та символів. Тим більше, ми спостерігаємо підвищення зацікавленості до навколишнього середовища, і взагалі до екології, як наслідок, абревіатури широко використовуються не тільки у внутрішній комунікації фахівців, де вони значно спрощують розуміння між спеціалістами абсолютно різних галузей, а й у повсякденному спілкуванні [19, с. 275].

Взагалі, проблеми навколишнього середовища, шляхи їх вирішення стосуються не тільки спеціалістів, тому важливим є розвиток екологічної свідомості, обізнаності та підвищення зацікавленості всього населення. У зв'язку з тим, що людям без спеціальної освіти важко сприймати довгі складні терміни, вони краще сприймають більш просту інформацію, як абревіатури, які легко вимовити та запам'ятати. Наприклад, якщо ми говоримо про

проблему високих викидів вуглекислого газу, то скоріше використаємо скорочену форму словосполучення: «*der Ausstoß des Gases Kohlendioxid*» (укр. *викид газу двоокису вуглецю*) зручніше і доцільніше використати «*der CO₂-Ausstoß*» (укр. *викиди CO₂*). Варто зауважити, що для того, щоб не було непорозумінь, коли термін такого виду згадується в тексті вперше, то

обов'язково надається його пояснення або повна форма.

Взагалі початок формування органічного виробництва почався дуже давно. Якщо ми звернемося до дослідження А.М. Раїсової, побачимо, що перший етап розвитку органічного виробництва почався ще в період VII ст. –

першої половини XIX ст. Погляди на природу, живі організми, а також на пристосування до навколишнього середовища з'явилися ще в період становлення сільського господарства, зоології, та, власне, ботаніки. Завдяки різним географічним відкриттям, з'явилися можливості пізнання нових видів рослин, тварин, це стало поштовхом до розвитку екології шляхом вивчення навколишнього середовища [12].

Вже ближче до першої половини XIX ст. почало з'являтися направлення органіки в дослідженнях зоологів та ботаніків, формувалися певні розділи екологічного змісту, поки що тільки в межах зоології та ботаніки, завдяки

цьому і утворювалися терміни. Наприклад: *das Klima* – укр. *клімат*, *die Natur* – укр. *природа*, *die Pflanzengesellschaft* – укр. *рослинне суспільство* [12].

Другий етап розвитку органічного виробництва припадає на кінець XIX ст. – першої половини XX ст. Формування центральних понять цієї науки та основної термінології органічного виробництва вже не тільки в ботаніці та зоології відбувається саме в цей період. На даному етапі органіка починає досліджувати і людський світ, що призводить до створення нових термінів та деяку зміну значень: *die Ökologie* – укр. *екологія*, *ökologische Nische* – укр. *екологічна ніша*, *das Ökosystem* – укр. *екосистема*, *die Biozönose* – укр. *біоценоз*.

[12].

Третій етап розвитку термінології екології розпочався з другої половини XX ст. і продовжується в наш час. У зв'язку з тим, що виникало все більше

інформації, проблем, це призвело до збагачення екологічної термінології, в першу чергу це пов'язано з охороною довкілля/ Наприклад: *der Ozonloch* – укр. *озонова діра*, *die Ökostandarten* – укр. *екологічні стандарти виробництва*, *die Umweltbewegung* – укр. *рух захисту навколишнього середовища* [12].

Формування терміносистеми органічного виробництва визначається специфікою саме органіки як науки. Органіка є не просто наукою про навколишнє середовище, вона охоплює значну кількість галузей: людина у зв'язку із природою, проблема питань довкілля, програми для розширення обізнаності населення та соціально свідомості, негативний вплив на навколишнє середовище та його наслідки та багато інших чинників. До того ж, відбувається обмін досвідом між фахівцями в даній сфері і завдяки такій взаємодії в міжнародному просторі, з'являються спільні терміносистеми, їх розвиток, що значно полегшує прогрес в сфері органіки. Процеси глобалізації та науково-технічний розвиток призводять до появи неологізмів в галузі органічного виробництва. На основі цього, за Г. А. Бевзо можемо розділити терміни органічного виробництва за такими напрямками формування: 1) орієнтований на природу; 2) глобалізаційний; 3) технічноорієнтований; 4) антропологічно- та соціальноорієнтований» [4, с. 80-81].

Висновки до розділу 1

На основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

Встановлено, що внутрішня форма слова може змінювати характер, тобто одна й та сама структура, може співвідноситися з різним змістом. Також, номінація пов'язує дійсність мовця зі світом мови, встановлюючи зв'язок між екстралінгвальним знанням та мовним знаком. Ми можемо побачити даний зв'язок у внутрішній формі номінації. Як вже зазначалося, номінація поділяється на первинну та вторинну. Первинна номінація притаманна термінам, які відтворюють свою безпосередню функцію, називають предмет, явище та співвідносять з поняттям. А вторинна номінація вже реалізує

переосмислення терміна, вживання в незвичному для нього контексті, як правило, у засобах масової інформації.

Процес формування термінів в даній сфері характеризується специфікою органіки як науки. Органіка займається не тільки навколишнім середовищем, а й охоплює велику кількість галузей. До того ж, у формуванні

нових термінів допомагає розвиток міжнародних зв'язків, фахівці обмінюються інформацією, що не може не сприяти поповненню терміносистеми. Варто зазначити вплив міжнародної співпраці, адже в такому

випадку, прогрес цієї сфери відбувається швидше. Як наслідок, міжнародна

співпраця, у поєднанні з глобалізацією та науково-технічним прогресом призводять до появи неологізмів в сфері органічного виробництва.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НТСОВ

2.1. Лексико-семантичні явища полісемії, синонімії, омонімії та антонімії в НТСОВ

Синонімія є розповсюдженим явищем, вона стосується всіх семантично значущих одиниць мови. Незважаючи на те, що однозначність є однією з вимог до термінів, ми бачимо розповсюджене використання явища синонімії і це відноситься до всіх терміносистем. Така розбіжність наштовкує на дослідження цієї проблеми на прикладі терміносистеми НТСОВ.

Тим більше, терміносистема органічного виробництва є досить новою, вона активно розвивається, формується все більше термінів. Синонімія виникає через те, що різні лексеми можуть стосуватися одного предмета, через це можуть знаходитися в одному синтаксично-контекстуальному середовищі та мати однакове ядро значення. В той же час, стилістичні особливості лексем та значення можуть відрізнятися [8, с. 431].

Більшість науковців підтримують думку, що абсолютних синонімів, все ж, не існує, ми не можемо зробити повну взаємозаміну. Саме тому, під синонімами мають на увазі вислови, які схожі за значенням. Існують синоніми повні та часткові. До повних синонімів відносяться зазначені раніше аббревіатури та їх повні форми, наприклад, *PV – Photovoltaik* (укр. *ФВ – фотовольтаїка*), хімічні речовини, формули та їх нескорочені назви: *CH₄ – Methan* (укр. *CH₄ – метан*), окрім того, синонімічні пари, які складаються зі словосполучення та однослівного терміна, як правило, у вигляді терміна-композиції, наприклад: (*die Bewegung für Klima – die Klimabewegung*) (укр. *рух за клімат – кліматичний рух*). Саме в композиціях ми можемо зустріти варіанти заміни прикметників: *ökologisch* (укр. *екологічний*) та *biologisch* (укр. *біологічний*) на відповідні префікси *öko-* та *bio-* (*ökologische Krise – Ökokrise* (укр. *екологічна криза – екокриза*), *biologische Lebensmittel – Biolebensmittel* (укр. *органічні продукти харчування*)). Варто враховувати, що навіть в такому

випадку заміна не завжди є можливою. Це буде залежати від контексту в якому він використовується та таких факторів, як жанр тексту, його функції, хто саме бере участь в комунікації тощо. Також, ще одним підвидом повних синонімів є термінологічні дублети, вони складаються із запозиченого та питомого термінів. Вони є характерними для термінології органічного виробництва з наступних причин:

З одної сторони, значним є вплив латинської та грецької мов: (*biologische Vielfalt* – *biologische Diversität*) (укр. *біологічна різноманітність* – *біологічне різноманіття*), а з іншої – у зв'язку з тенденцією до глобалізації та інтернаціоналізації частина термінів запозичена з

англійської мови, наприклад, (*Klimaprüfung* – *Klimacheck*) (укр. *тест клімату* – *перевірка клімату*). Ще достатньо поширеним прикладом термінологічних синонімів є пара *Solar-/ Sonnen-*. *Solar-* походить з латинської мови, але вже протягом довгого часу є в німецькій мові та має значення «той, що стосується сонця».

Можливо, завдяки поширенню технологій сонячної енергії та за допомогою англійської мови це слово набуло ширшого значення та поширення: (*solar energy technology* – *Solarenergietechnik / Solartechnik*) (укр. *технологія сонячної енергетики* – *техніка сонячної енергетики / сонячна техніка*).

Водночас, лексему *Sonnen-* також почали використовувати саме в цій сфері [1, с. 1358]

Вищезгадані лексеми також можуть бути компонентами нових термінів. Наприклад: *Solarenergie / Sonnenenergie, Solaranlage / Sonnenanlage, Solarpflicht / Sonnenpflicht* (укр. *сонячна енергія / сонячна енергія, сонячна система / сонячна система, сонячне зобов'язання / сонячне зобов'язання*).

Можна припустити, що *Solar-* має більш специфічний вигляд, в той час як *Sonnen-* відносять скоріше до загальнозживаної лексики.

На основі проаналізованих текстів можна зробити висновок, що частіше зустрічаються слова з компонентом *Solar-*, ніж з компонентом *Sonnen-*. Хоча, використання того чи іншого компонента залежить від стилю тексту. До речі, часто вони є взаємозамінними в багатьох контекстах, або ж можуть вживатися одночасно в одному тексті, навіть абзаці. Часткові або ж контекстуальні

синоніми можуть набувати спільного значення тільки в конкретному контексті. В даному випадку частковими синонімами є «*Treibstoffe*» (укр. *паливо*) і «*Energieträger*» (укр. *джерело енергії*), в поєднанні з прикметником «*fossile*» (укр. *викопні рештки*), в даному випадку вони утворюють спільне

позначення для нафти, газу та вугілля. Ще одним прикладом є лексема «*Photovoltaik*», іноді «*Fotovoltaik*», основне значення якої – «*die Erzeugung von elektrischer Energie durch das Licht der Sonne*» (укр. *виробництво електричної енергії за допомогою сонячного світла*). У поєднанні з іншими термінами, які

також відносяться до цієї галузі, вона може утворювати паралельні форми до

термінів-комполітів з компонентом *Solar-* / *Sonnen-*, наприклад: *Photovoltaikanlage* / *Solaranlage* / *Sonnenanlage*. У певних контекстах вона може зустрічатися у сполученнях «*Photovoltaik und Windenergie*» у значенні «*Sonnenenergie*» («*Wind- und Sonnenenergie*»). Без врахування контекстуальних

синонімів, є, як мінімум, 17 синонімічних пар і рядків.

Не менш важливим явищем, яке ми можемо спостерігати у терміносистемі НТСОВ, є антонімія. Антонімія це семантична протилежність, а антоніми – це слова, які виражають як протилежність, так і співвіднесеність значення [52, с. 132].

На відміну від явища синонімії, антонімія є звичною для термінології. «Антонімами вважається відношення двох значень, які виражені різними термінами, які передають ознаки несумісних протилежних або суперечливих понять» [55, с. 295].

Під час дослідження було виявлено щонайменше 7 антонімічних пар.

Для поділу цих антонімів можна звернутися до класифікації О.О. Тараненко, вона виділяє такі антоніми: контрарні, векторні та комплементарні [67]. Щодо контрарних, для них є характерною наявність різного ступеню певної ознаки та проміжного поняття. У нашому дослідженні такі антоніми представлені

рядом: *Einwegflasche* – *Zweiwegflasche* – *Mehrwegflasche* (укр. *одноразова пляшка* – *двостороння пляшка* – *багаторазова пляшка*). Комплементарні антоніми позначають вже два взаємодоповнювальні поняття, вони не мають

проміжної ланки: *Waldaussterben – Walderneuerung* (укр. *вимивання лісів – відновлення лісів*). Векторні антоніми позначають протилежно направлені дії, властивості або стани тощо: *Energieproduktion – Energieverbrauch*,

Klimastabilität – Klimaveränderung (укр. *виробництво енергії – споживання енергії, стабільність клімату – зміна клімату*). Можна помітити, що у

векторних антонімах, на відміну від інших двох видів, зустрічаються також дієприкметники (*Partizip I*), а не тільки іменники: *umweltschonend – umweltschädigend, naturschonend – naturzerstörend* (укр. *екологічно чистий – екологічно шкідливий, природозберігаючий – природоруйнівний*).

Можна дійти

висновку, що у даній терміносистемі наявність антонімічних пар або ж рядів не є винятком. У даному дослідженні наявні антоніми різних видів, як вже зазначалося, комплементарні, векторні та контрарні, та вони предствлені різними частинами мови.

У формування терміносистеми НТСОВ важливу роль має саме термінологізація загальнозжованих слів. Також варто зазначити, що нові термінологічні поняття іноді є результатом метафоричного переосмислення. І це є досить цікавим фактом, адже як ми знаємо, метафори, зазвичай, не притаманні саме науковому дискурсу.

Метафора має досить багато визначень, як у літературознавстві, так і в лінгвістиці. Ми посилаємось на думку Г.І. Панько, Г.М. Кочана та Г.П. Мацюка, які вважають метафору порівнянням, в якому приховане та переосмислене значення зіставляється із буквальним, на основі внутрішньої форми [59, с. 161].

Як правило, метафори використовуються для позначення явищ, які не мають відповідного найменування. Хоча, іноді метафори використовують навіть коли поняття вже має відповідне позначення. Наприклад, для позначення вуглекислого газу (CO₂) є утворений композит «*Klimagas*» (укр.

кліматичний газ), у ньому відображається особливе значення речовини у зміні клімату. За подібним принципом утворюються інші метафори: *CO₂-Speicher – Wald; Biopiraterie – die kommerzielle Weiterentwicklung natürlich vorkommender*

biologischer Materialien durch ein technologisch fortgeschrittenes Land oder eine Organisation ohne eine faire Entschädigung der Länder bzw. Völker, auf deren Territorium diese Materialien ursprünglich entdeckt wurden; Klimakanzler – das ist Kanzler, der für Klimaschutz steht (укр. зберігання CO₂ – ліс; Біоніратство –

комерційна розробка природних біологічних матеріалів технологічно розвиненою країною чи організацією без справедливої компенсації країнам чи народам, на території яких ці матеріали були спочатку виявлені; Кліматичний канцлер – канцлер, який виступає за захист клімату). Наприклад

О. І. Павлова вважає дане явище метафоричним перенесенням за функціональною подібністю [58, с. 133].

Далі розглянемо наступний тип метафоризації: перенесення за схожістю якісної характеристики: grüne Lebenslinie – ökologische, umweltschonende Lebenslinie (укр. зелена лінія життя – екологічний, екологічно чиста лінія життя).

У ланій терміносистемі є також синонімічний ряд термінів-метафор, наприклад: CO₂-Fußabdruck / ökologischer Fußabdruck / ökologische Spur – das Ergebnis einer Emissionsberechnung bzw. CO₂-Bilanz, das gibt an, welche Menge von Treibhausgasen durch eine Aktivität, einen Prozess oder eine Handlung freigesetzt wird (укр. CO₂ слід / екологічний слід / екологічний слід – результат

розрахунку викидів або CO₂ балансу, який вказує на кількість парникових газів, вивільнених у результаті діяльності, процесу або біту).

Це показує нам те, що явище метафоризації у формуванні НТСОВ є неминучим і є недостатньо внормованим, врегульованим. Хоч і невелика кількість таких термінологічних одиниць свідчить про те, що вони не створюють проблем у фаховій комунікації. Навіть можуть полегшити взаємодію між фахівцями в цій галузі та простими людьми, які не мають спеціальної освіти, завдяки тому, що складні для сприйняття поняття описані зрозумілими словами.

Найпоширенішими прикладами є вже згадані префікси öko-, bio- та лексема das Klima. У текстах органічного виробництва вони часто є компонентами термінів-комполітів, які є інтернаціональними. Виявлено:

1) 4 інтернаціоналізми з використанням префікса *öko-* (*die Ökokrise* – *ecocrises* – екокриза);
2) 4 з використанням префікса *bio-* (*das Biosplastik* – *bioplastic* – біопластик);

3) 9 з компонентом *Klima* (*der Klimaplan* – *climate plan* – кліматичний план, *die Klimapolitik* – *climate politics* – політика клімату). Також є ще назви хімічних елементів або речовин, які мають однакове звучання майже в усіх мовах, наприклад: *Glyphosat* – *glyphosate* – гліфосат; *Polypropylen* – *polypropylene* – поліпропілен, *Titandioxid* – *titanium dioxide* – титан діоксид.

Варто зазначити, що іноді запозичені терміни пристосовуються до фонетичних, морфологічних або граматичних правил мови, на яку здійснюється переклад, наприклад набувають закінчень німецької мови або ж стають компонентами гібридних термінів-комполітів: *recyceltes Plastik*, *das Umweltcamp*, *das Umweltcheck* (укр. *перероблений пластик*, *екологічний табір*, *перевірка навколишнього середовища*).

Метод аналізу словникових дефініцій використовується для того, щоб встановити синонімічні відносини між термінами. Наприклад, ряд синонімів, який складається з двох термінів: *der Umweltschutz* – *die Umweltvorsorge* (укр. *охорона навколишнього середовища*). Термін *der Schutz* (укр. *захист*), під ним розуміють те, що захищає від небезпеки. Що стосується терміна *die Vorsorge* (укр. *запобіжний захід*), розуміють певні заходи, завдяки яким можна запобігти будь-чому. Спостерігається утворення синонімічного ряду, оскільки терміни *der Schutz* та *die Vorsorge* мають спільний семантичний компонент – захист.

1. Згідно з М.Я. Саламахою, абсолютні синоніми виникають на основі поєднання запозичень, термінів, кальок, які створені на основі власної мови, аббревіатур тощо, і характеризуються повним збігом семантичної структури, що доводить відображення ідентичних семантичних особливостей [16].

Більшість термінів-синонімів є абсолютними синонімами. Можна виділити словотворчі варіанти: *das Abwandern* – *die Abwanderung* (укр. *міграція еудіс*); синтаксичні: *die Naturschutzarbeit* – *natur-schützerische Arbeit* (укр.

природоохоронна робота); абрєвїаційні: IAWR – international
Arbeitsgemeinschaft der Wasserwerke im Rheineinzugsgebiet (укр. міжнародне
об'єднання водопостачаючих підприємств в басейні Рейну); GARP (англ.
Global Atmospheric Research Programme) – Atmosphärenforschungsprogramm
(укр. програма дослідження глобальних атмосферних процесів).

Найпоширенішим варіантом є синонімічний ряд, який має 2 терміна,
наприклад: die Abgasbelastung – die Abgasentwicklung (укр. забруднення
вихлопними газами атмосфери); die Abwasserreinigung – die
Abwasserbehandlung – die Abwasserklärung (укр. очищення стічних вод).

2. Відносні синоніми не можуть повністю збігатися з окремими
лексикосемантичними частинами. Сюди можна віднести екологічні терміни,
які мають одне семантичне ядро значення, але різні периферійні компоненти.

Наприклад: der Müll, der Rest, der Schmutz, der Unrat i der Abfall (укр. сміття)
вважаються синонімами, вони мають спільну сему. У даних термінах є певні
диференційні знаки, які зумовлюють їхню різницю, а значить і неможливість
взаємозаміни у всіх контекстах. Так, der Unrat, der Abfall, der Müll
(österreichisch) позначає речовини та гази в контейнерах, з промисловості,
торгівельної галузі, сільського господарства та домогосподарств; der Schmutz,

der Kehricht (schweizerisch) мають значення бруду (те, що можна прибрати,
замести за допомогою віника), der Rest позначає щось, що залишилося від
споживання чи використання чогось (фарба, вода в пляшках) [5, 452 с.].

Наведемо ще приклади відносних синонімів: die Katastrophe – das Unglück –
die Gefahr – die Tragödie – das Phänomen (укр. катастрофа); die Emission – der
Ausstoß – das Abgas – die Entleerung (укр. викиди).

3. Функціональна та зовнішня схожості. Процес даної метафоризації
можна побачити на прикладі таких лексем: atmosphärisches Fenster –
атмосферне вікно; das Molekularsieb – молекулярне сито; Так, atmosphärisches

Fenster – у своєму складі має загальноживане слово das Fenster у значенні
здебільшого закленого отвору, який пропускає світло (та повітря) у закритий

простір. Таким чином, саме «вікно» стало основним для утворення метафоризованого терміна.

Було розглянуто наступні види відношень між значеннями термінів:

1) терміни, які мають різні форми, але подібне значення (синоніми і гіпоніми);

2) терміни, які є семантично пов'язаними за допомогою антонімів, мають різні форми та значення.

Явище синонімії в НТСОВ можна охарактеризувати взаємодією процесів запозичення, словотворчими процесами, диференціацією варіантів

слів. Антонімія спирається на семантичні зв'язки та позначає протилежні значення. Антонімія є виявом бінарних відношень, тобто характеризує їх тільки між двома словами водночас. Отже, перший і другий терміни це антоніми, де перший антонім описує об'єкт, а другий не може його описати, те саме і навпаки [18, с. 185].

Отже, за семантичним критерієм в аналізованій термінології виділяють контрарну, комплементарну, контрадикторну та векторну антонімію [16, с. 153].

1. Саме контрарні лексичні одиниці широко використовуються в термінології органічного виробництва. Основною ознакою є шрадація значень. [17, с. 109].

Прикладами контрарних антонімів є: *minimale / mittlere / maximale letale Konzentration / Dose (der Gifte in Umwelt)* – укр. мінімальна, середня, максимальна смертельна концентрація (укр. отрути в навколишньому середовищі); *vollständige / partielle / unvollständige Reinigung* – укр. повне / часткове / неповне очищення.

2. Комплементарні антоніми позначають додатковість. Вони можуть доповнювати один одного, тобто при існуванні одного слова і відсутності іншого, втрачається певна конкретність або навіть сенс. Комплементарні антоніми формуються на відношенні роду та виду [16, с. 255]. Наприклад:

innere / äußere Verschmutzung – укр. внутрішнє / зовнішнє забруднення; *feste / flüssige Abfallstoffe* – укр. тверді / рідкі відходи.

3. Векторні ж позначають напрям дій, ознак або властивостей.

В наведених прикладах можна спостерігати позначення двох протилежно спрямованих дій, явищ, процесів: *die Verschmutzung / die Reinigung* – укр. забруднення / очищення; *die Verdampfung / die Kondensation* – укр. випаровування / конденсація; *der Schutz / die Zerstörung* – укр. охорона / руйнування; *die Abholzung / die Wiederaufforstung* – укр. вирублення лісу /

відновлення лісу

4. В контрадикторних антонімах відношення є суперечним.

Прикладом таких антонімів є: *direkter / indirekter Ausstoß* – укр. прямий / непрямої викид; *schädliche / unschädliche Stoffe* – укр. шкідливі / нешкідливі речовини.

2.2. Словотворчі структури ІТСОВ

Внутрішньою формою є образ мислення, внутрішнє уявлення, завдяки якому можна абстрагувати і виразити одну або декілька суттєвих ознак предмета, що створюється та закріплюється в пам'яті носія через морфемну структуру слова або словосполучення [48, с. 29].

Це є буквальним значенням, мотивацією слова. Саме внутрішня форма має важливу роль при створенні терміна, адже вона містить в собі всі ті мовні засоби та інструменти, завдяки яким цей термін був сформульований. Гарним прикладом внутрішньої форми в ІТСОВ є: *der Energieverbrauch* – укр. використання електроенергії, *der Fleischkonsum* – укр. споживання м'яса.

Внутрішня форма з'єднує довербальну та вербальну номінації, інакше кажучи, вона поєднує форму та зміст лексичної одиниці.

Формування термінів, як і образів залежить від багатьох чинників, культурні, індивідуальні, лінгвальні особливості мовця, який утворює термін. Також на це можуть впливати особливості психіки, історії або ж умов певної

комунікативної ситуації, її контекст тощо. Під вмотивованістю розуміють те, що в лексичній одиниці за допомогою мовних засобів відображений бажаний результат визначених ознак об'єкта, які входять до ознак його лексичного значення. Тобто, вмотивованість забезпечує системність та надійність функціонування лексики, зокрема термінологічної [42, с. 83].

Якщо досліджується вмотивованість слова, варто враховувати певні особливості його значення та внутрішньої форми. Власне, виокремлюють наступні види змістової вмотивованості:

1) під повною вмотивованістю мається на увазі, коли форма виражає

ознаку, яка входить у значення;

2) частковою ж мотивацією є лише певна частина ознак, які виражаються у внутрішній формі, виражаються і в значенні;

3) відсутністю вмотивованості є те, коли не знаходиться відповідника у значення для жодної морфеми внутрішньої форми;

4) і є абсолютна вмотивованість, не коли повністю збігаються характеристики внутрішньої форми та лексичне значення [47, с. 39].

Використання повністю вмотивованих слів може призводити до формування багатокomпонентних термінів, наведемо приклад: *das*

Klimaschutzgesetz – укр. закон щодо захисту клімату, *das Vogelschutzgebiet* –

укр. екалузь захисту пташок. Також наведемо приклади частково

вмотивованих термінів: *die Pflanzaktion* – укр. акція щодо захисту рослин, *der*

Pestizidausstieg – укр. відмова від використання пестицидів. Вищезазначені

види вмотивованості є найбільш поширеними для термінології органічного

виробництва. Згодом, слова зазнають певних семантичних перетворень і

набувають інші граматичні та лексичні характеристики. Внаслідок цього ми

спостерігаємо звуження або розширення семантичного значення слова.

Можна зробити висновок, що внутрішня форма слова може змінювати

характер, одна структура може відноситися до різного змісту. Тому, можна

побачити, що номінація пов'язує світ дійсності мовця та світ мови.

встановлюючи зв'язок між екстралінгвальним знанням та мовним знаком.

Саме внутрішня форма номінації містить цей зв'язок [62].

Виділяють первинну і вторинну номінацію. До первинної відносяться терміни, які не змінюють семантику, а виконують свою пряму функцію називання та співвіднесеності з поняттям. Вторинна номінація є комунікативним засобом в медійній сфері, який є корисним для завдань саме цієї сфери мови, окрім того, реалізації самантичного та прагматичного аспектів мовних одиниць тексту.

Варто зазначити, що вторинна номінація є другою назвою позначеного об'єкта, а тому, його функцією є не тільки номінативна. Вторинна номінація завжди має конотативне забарвлення. Сама ж конотація є інструментом експресивно-емоційно-оцінної номінації. Але не варто ігнорувати те, що вона

є досить суперечливою. У зв'язку з тим, що досить складно розмежувати компоненти конотації, є різні думки з приводу цього явища. Наприклад, оцінювання того чи іншого явища людиною пов'язане з емоційним станом, але існує також зв'язок емоційності з оцінюванням. Можна зробити висновок, що конотації номінативних одиниць наявні в кожній мові, але вони можуть значно

відрізнятись, тому варто звертати на це увагу під час досліджень та процесу перекладу текстів.

У терміносистемі органічного виробництва номінацію можна спостерігати в таких видах, як метафора та метонімія. На думку Г.О.

Краковецької: «такий процес термінотворення шляхом метафоризації цікавий тим, що дає можливість дістатися глибин людської свідомості і покращити обізнаність про рівень розвитку науки під час створення терміна, а також уявлення про об'єкт, коли його найменували» [53, с. 12].

Метафоризація екологічних термінів відбувається на підставі:

1) зовнішніх подібностей, наприклад: (*der Ozonloch* – укр. *озонова діра*);

2) функціональних подібностей, наприклад: (*der Treibhauseffekt* – укр. *парниковий ефект*);

3) поєднання вищезгаданих подібностей, наприклад: (*die Datenströme* – укр. потоки інформації).

Метафори є невід'ємною частиною людського мислення і доведення думок, ідей оточенню. Це відноситься не тільки до наукового аспекту, а й взаємодії з іншими дискурсами. Роль метафори як способу передачі інформації

є дійсно ваговою. Особливо, коли у галузі органічного виробництва проблеми навколишнього середовища такі, як *der Klimawandel*, *der Ozonabbau*, та раніше згадані метафори «*der Ozonloch*», «*der Treibhauseffekt*» необхідні для

конкретизації абстрактних теорій, зробити їх більш зрозумілими для людей без спеціальної освіти. Хоча, якщо розібрати другу метафору «*der*

Treibhauseffekt», то вона може асоціюватися з місцем, де вирощують рослини.

До речі, один метеорологів розкритикував цю метафору, оскільки, на його думку, вона не мотивує до дії. Навіть було запропоновано замінити дану метафору на термін: *globale Hitze-Falle* [23, с. 779].

Для термінології органічного виробництва є звичними такі особливості, як експресивність та конотація, внаслідок чого утворюються нові терміни, наприклад багатозначні, синонімічні або антонімічні. Отже, завдяки емоційному забарвленню терміни можуть виконувати емоційну функцію.

Завдяки цьому є можливість викликати у читача емоції, позитивні або негативні, залежить від мети автора. Розглянемо це на прикладі термінів, які мають схоже значення – *klimaneutral*, *klimafreundlich*, *klimapositiv*. У німецькому словнику «Duden» можемо знайти такі визначення [5]:

«*Klimafreundlich* – *wenig oder keinen schädlichen Einfluss auf das Klima und seine Entwicklung habend. Klimaneutral* – *das Klima weder positiv noch negativ beeinflussend*» (укр. Кліматично сприятливий – має незначний шкідливий вплив на клімат та його розвиток або не має такого шкідливого впливу. Кліматично нейтральний – не має ні позитивного, ні негативного впливу на клімат).

Термін «*klimapositiv*» не зафіксовано у словнику, можемо вважати його неологізмом. На німецькій платформі «Utopia», дані терміни визначаються наступним чином [17]: «*Klimaneutral* – *CO₂-Emissionen nachträglich*

kompensierend (dasselbe wie CO2-neutral)». «Klimapositiv» mehr CO2-Emissionen kompensierend als verursachend. Klimafreundlich – vergleichsweise klimaschonend, Emissionen nur zum Teil verringert und sie nicht vollständig ausgleichend» (укр. Кліматично нейтральний – викиди CO2 згодом

компенсуються (так само, як CO2 нейтральний). Позитивний клімат – компенсує більше викидів CO2, ніж викликає їх. Нешкідливий для клімату – порівняно сприятливий для клімату, лише частково зменшуючи викиди, але не компенсуючи їх повністю). Цікавим фактом є те, що жоден з вищезгаданих

термінів не є врегульованим та не має унормованого визначення. Протягом

дослідження було встановлено, що найпоширенішою з цих термінів є лексема «klimaneutral». Як правило, вона використовується у контексті планів на майбутнє, наприклад: Um das 1,5-Grad-Ziel zu erreichen, muss Bayern bis 2035

klimaneutral werden. (7, с. 31). Indem wir mehr Hülsenfrüchte regional und ökologisch anbauen und häufiger in unserer Küche einsetzen, sind wir auf dem richtigen Weg zu einem möglichst klimaneutralen Konsum (9, с. 61). Und damit die

Industrie in absehbarer Zeit klimaneutral produzieren kann, müssen sich an ihrem Umbau auch die Beschäftigten aktiv beteiligen und ihre Perspektive einbringen können (8, с. 21) (укр. Щоб досягти цілі в 1,5 градуса, Баварія повинна стати

кліматично нейтральною до 2035 року. (7, стор. 31). Вироблюючи більше бобових культур регіонально та органічно та частіше використовуючи їх на нашій кухні, ми знаходимося на правильному шляху до споживання, яке є максимально кліматично нейтральним (9, с. 61). І для того, щоб

промисловість могла виробляти кліматично нейтральну продукцію в осяжному майбутньому, працівники також повинні мати можливість брати активну участь у її реструктуризації та вносити свою точку зору (8, с. 21)).

Менш поширеним є термін «klimafreundlich», це пов'язується з нижчим рівнем сприятливості клімату, який і відображає даний термін. Але лексема freundlich

має позитивне емоційне забарвлення, ніж лексема «neutral». У зв'язку з цим, термін «klimafreundlich» зустрічається у промовах, виступах відомих людей, політиків або ж інших текстах, які мають вплив на людей, які не мають

спеціальної освіти і знань в даній галузі. Наприклад, Прем'єр-міністр Баварії Маркус Зедер назвав атомну електроенергію «*billig, sicher und absolut klimafreundlich*» (укр. дешево, безпечно і абсолютно екологічно чисто) (12, с.

41). Крім того, і у критиці до роботи міністра транспорту, ми можемо побачити цей термін: *Klar ist auch: ein Tankrabatt ist weder klimafreundlich noch sozial, er*

nutzt nur denen, die sich überhaupt ein Auto leisten können – und den Mineralölkonzernen (укр. Також зрозуміло: знижка на паливо не є ані кліматичною, ані соціальною, вона приносить користь лише тим, хто може

дозволити собі автомобіль, і нафтовим компаніям) (11, с. 41).

Як вже зазначалося раніше, є різні причини метафоризації термінів НТСОВ [16, с. 46-50]:

1. Подібність за зовнішнім виглядом:

Численні дослідження німецьких термінів доводять, що перехід загальноновживаних слів у термін за подібністю форми, розташування частин є

в наступних прикладах: *ökologische Pyramide* – укр. екологічна піраміда; *die Nahrungskette* – укр. харчовий ланцюг; *das Ozonloch* – укр. озонова діра; *der Gurtbecherwerk* – укр. черпаковий елеватор; *der Feuerball* – укр. вогнена куля

тощо. Розглянемо такий приклад: Загальноновживане слово «*der Loch*»

використовується в загальному значенні отвору, щілини, але також функціонує в терміносистемі органічного виробництва у різному вигляді, наприклад, «*der Ozonloch*» та має значення місця в озоновому шарі, де і

руйнується озон, дуже розповсюдженим є вислів «озонова діра». Хоча це не зовсім правильно, адже отвору, як такого, немає, це просто тонкий шар озону,

який нагадує діру, що в результаті і призвело до виникнення терміна «*der Loch*».

2. Функціональна подібність. Метафоризація відбувається через

подібність функцій, ознак або властивостей об'єкта. Наведемо приклад цієї

метафоризації: *der Treibhauseffekt* – укр. парниковий ефект; *saurer Regen* – укр. кислотний дощ

В загальнозживаній лексиці ми знаємо слово «*der Regen*», яке має значення дощ, опади. Але в екологічній терміносистемі це слово вживається як «*saurer Regen*». В цьому випадку воно містить в собі вже набагато більше значень. Наприклад, дощ, сніг, дощ зі снігом, які мають вищу кислотність, ніж зазвичай.

Варто розглянути також функціональну подібність на прикладі терміну сільського господарства, а саме «*das Treibhaus*», він має значення теплиці, місця, де вирощують та тримають рослини, там дотримуються визначені умови, які допомагають у вирощуванні рослин і терміном екологічної сфери «*der Treibhauseffekt*» – цей термін позначає парниковий ефект, який має подібний принцип дії, як теплиця. Отже, саме ознака цього парникового ефекту є складовим компонентом значення слова «*das Treibhaus*», як ознака для порівняння. Можемо провести паралель із терміном «*der Treibhauseffekt*», який, власне, і називає парниковий ефект, але в шарах атмосфери.

Можна зробити висновок, що термінології органічного виробництва притаманні терміни, які базувалися на загальнозживаній лексиці та зміні їх значень в суміжних галузях.

3. Зовнішня та функціональна схожості.

Приклади даного виду метафоризації можемо спостерігати в таких лексемах: *atmosphärisches Fenster* – атмосферне вікно; *das Molekularsieb* – молекулярне сито. Наприклад, *atmosphärisches Fenster* – в метеорології даний термін має значення хвильового діапазону, де атмосфера пропускає електромагнітне випромінювання. Так, одним із компонентів цього терміну є загальнозживане слово «*das Fenster*», яке має значення отвору, який може пропускати світло в закрите середовище. Саме це слово стало підґрунтям для виникнення вже метафоризованого терміна. Метафоризацію можна помітити за ознаками подібності (отвір), функції (пропуск).

Способами утворення термінів НТСОВ є префіксальний, суфіксальний та префіксально-суфіксальний.

Префіксальний спосіб, який утворюється завдяки дериваційним морфемам є не так часто обраним, у порівнянні з іншими моделями словотворення. Найчастіше можна зустріти такі префікси: *ab-* та *ge-*. Наведемо приклад:

1. *Der Abfluss* – укр. відтік («*Nach Abfluss der Wassermassen wird für die meisten Menschen das größte Problem sein, dass sie gegen die Schäden nicht versichert wären*»); джерело «*Die Zeit*») (укр. Після відтоку водних мас, найбільшою проблемою для більшості людей буде те, що вони не були застраховані від збитків) [72].

2. *Das Abgas* – укр. відпрацьований газ («*Das funktioniert überall, aber am sinnvollsten dort, wo es einen der Ausgangsstoffe bereits gibt, etwa Wasserstoff aus Anlagen der chemischen Industrie oder Kohlendioxid als Abgas aus der Zementindustrie*»); джерело «*Stern*») (укр. Це функціонує всюди, але має найбільший сенс там, де одна із сировинних матеріалів уже існує, наприклад, водень із заводів хімічної промисловості чи вуглекислий газ як вихлопний газ із цементної промисловості).

Суфіксальний метод утворює нові терміни шляхом додавання суфікса до кореня, цей спосіб є вже більш поширеним.

1. *Die Sanierung* – укр. очищення («*Die Gemeinde hatte Effizienzstandards für ein Neubaugebiet festgelegt und ein Förderprogramm für die Sanierung von Altbauern angeboten*»); джерело «*Welt*») (укр. Муніципалітет встановив стандарти ефективності для нової забудови території та запропонував програму фінансування реконструкції старих будівель) [57];

2. *Die Kristallisation* – укр. кристалізація
3. *Die Filtration* – укр. фільтрування («*Eine CO₂-Kartusche und eine Filterkartusche sorgen für Kühlung, Filtration und Kohlensäure*»); джерело: «*Stern*») (укр. Картридж CO₂ і фільтр-картридж забезпечують охолодження, фільтрацію та карбонізацію) [9].

Найпоширенішим способом утворення термінів в даній сфері є префіксально-суфіксальний, шляхом додавання і префікса, і суфікса одночасно. Наведемо приклад:

1. *Die Abholzung* – укр. вирубка (*Abholzung des Regenwaldes – das sind die Gründe*: джерело: «Focus») (укр. Вирубка тропічних лісів – це причини) [11].

2. *Die Entsorgung* – укр. утилізація (*Doch längst nicht alle werden gefasst, die illegale Entsorgung bleibt weiterhin ein Problem*; джерело: «Bild») (укр. Але не всіх вдається спіймати, проблемою залишається незаконна утилізація) [46].

3. *Die Verschmutzung* – укр. забруднення (*Das wird tatsächlich gegen die weltweite Verschmutzung getan*: джерело «Focus») (укр. Насправді це робиться для боротьби з глобальним забрудненням) [11].

2.3. Сфери використання НТСОВ

Актуальність теми навколишнього середовища, екології взагалі, спонукає фахівців мовознавства створювати те, що приверне увагу до проблем довкілля і вплине на екологічну свідомість, а саме, призведе до способу життя, який не буде шкодити екології, адже проблема є серйозною. Для того, щоб це спричинило зміни у суспільстві, необхідно чітко окреслювати всі процеси, явища, факти так, як воно є насправді. Але, водночас, не завжди це є на користь і сприймається суспільством, особливо, що стосується негативних фактів. Як правило, дуже часто помічають приховати певну інформацію, якісь факти, щоб вплинути на звичайних людей, які не мають спеціальної освіти у даній галузі або ж на людей, які приймають важливі рішення [10, с. 175]. Є різні варіанти для позначення того чи іншого явища, процесу, власне, вони виникають як наслідок того, що є певні терміни фахової мови, а є такі, які поширюються в суспільстві і є більш звичними для населення, особливо це прослідковується в сфері охорони навколишнього середовища, хімічної, ядерної промисловості

або в енергетичній галузі. Якщо подивитися на засоби мовного контролю, які використовуються при вирішенні екологічних проблем, то можна зробити висновок, що евфемізми мають значну роль в цьому. Евфемізми

використовуються, як правило для того, щоб приховати негативний контекст тієї чи іншої проблеми, інакше кажучи, заспокоїти тих, хто сприймає дану

інформацію. Взагалі, евфемізми є інструментом впливу під час формування громадської думки, якщо розглядати це з боку екології, то тут вони слугують для, щоб спонукати до потрібного переосмислення та необхідних дій для

цього. Як вже зазначалося, вони приховують різко негативний відтінок при постановці проблеми, роблячи її не такою гострою [12, с. 160].

Можна дійти висновку, що евфемізми виконують пом'якшуючу функцію, згладжують гостроту питань, що зумовлюється правилами

поведінки в суспільстві та моральними чинниками. Зазвичай, евфемізми використовуються в повсякденному спілкуванні для окреслення понять,

питань, які є не дуже прийнятними в суспільстві, внаслідок соціального, релігійного впливу тощо, або ж якщо вони можуть бути вразливими для тих, кого це безпосередньо стосується. Вони, скоріше, згладжують надто різкі

вирази [27, с. 356]. Можемо навести приклад: часто використовується

словосполучення «*mit geringem Einkommen*» (укр. з низькими доходами),

замість слова «*arm*» (укр. бідний): *Dies geschieht, um Familien mit geringem Einkommen nicht übermäßig durch höhere Preise auf tierische Lebensmittel zu belasten.* (укр. Це робиться для того, щоб не обтяжувати надто

малозабезпечені сім'ї дорожчими цінами на корми для тварин). Або ж термін «*Entwicklungsland*» (укр. країна, що розвивається) замість «*armes Land*» (укр. бідна країна): *Wir erwarten wichtige Veränderungen für Entwicklungslander* (укр.

Ми очікуємо важливі зміни для країн, що розвиваються) (4, с. 36).

Евфемістичні вирази націлені на виділення позитивних аспектів, натомість

приховати неприємні. Як правило, це є корисним і вигідним саме мовцю, його інтересам. В першу чергу вони є гарним маніпулятивним інструментом, за

допомогою якого, мовець може донести потрібне йому бачення, думку з приводу певного питання [20, с. 132].

Терміни такого характеру використовуються саме для того, щоб те чи інше поняття мало позитивний відгук в суспільстві. Наприклад, в енергетичній галузі обговорюються питання атомної енергетики, щоб для людей це не було

залякуючим фактом, використовуються такі варіанти: «*die Mini-Reaktoren SMR (Small Modular Reactor)*» або «*Reaktoren der vierten Generation*» (укр. «Мінореактори SMR (Small Modular Reactor)» і «Реактори четвертого покоління»), особливо, коли мова йде про проблеми та загрози, які можуть

бути саме в атомній енергетиці. Також, можемо це бачити на прикладі теми вимирання видів. Зазвичай, зустрічаються такі терміни: *das Artensterben, die Gefahr für Artenvielfalt* (укр. зникнення видів, загроза біорізноманіттю). Вони

чітко окреслюють проблему і показують негативні наслідки, на відміну від такого варіанту термінів: *der Artenverlust, der Schwund von Artenvielfalt* (укр.

втрата видів, втрата біорізноманіття), не маючи таких конотацій, вони є більш емоційно нейтральними. Наприклад: *Die Menschheitsprobleme Artensterben und Klimakrise bedrohen unsere Lebensgrundlagen* (укр. Людські проблеми вимирання видів і кліматична криза загрожують нашим джерелам

існування) (6, с. 8). *Die Klimakrise und der Schwund von Artenvielfalt verbieten ein Weiter-so* (укр. Кліматична криза і втрата біорізноманіття забороняють вести звичний процес) (6, с. 7).

Також, можемо це спостерігти у промові міністра з питань довкілля, який уникає негативної конотації, коли мова йде про промисловість, як загрозу для біорізноманіття: *Größter Treiber des Artenverlustes bleibt die industrielle Landwirtschaft* (укр. Найбільшою причиною втрати видів залишається промислове сільське господарство) (9, с. 13). Очевидно, що такі завуальовані

варіанти понять використовуються для окреслення саме небезпечних процесів у навколишньому середовищі. Натомість, вони можуть створювати навіть

видимість того, що це необхідно та корисно. Це відноситься до композитів, які використовуються із поширеними префіксами *öko-bio-* або ж з компонентом

Umwelt-, а також словосполучень з компонентами *ökologisch*, *klimaneutral* тощо [22, с. 97]. Наведемо приклад: *das klimaneutrale Benzin*, насправді, ніякого кліматично нейтрального бензину не існує, під цим завуальованим поняттям

прихований звичайний бензин, який виділяє так само багато вуглекислого газу. Або ж *der Ökostrom*, коли ми говоримо про атомну енергію. Всі знають,

що її використання точно не є екологічним та корисним з точки зору навколишнього середовища. Вони мають на меті вплив на суспільство, щоб інформація, яка передається, факти, явища, процеси були сприятливими ніж

це є в дійсності. Передається лише та частина інформації, яка вигідна для мовця.

Загалом у терміносистемах існує порівняно невелика кількість евфемізмів, що пояснюється вимогами до предметності і чіткості терміна.

Проте в економічній, політичній військовій, а також екологічній сферах їх можна зустріти досить часто. Перед усім їх використовують для впливу на формування громадської думки і частково для введення реципієнтів в оману

[4, с. 1]. Іншим важливим засобом утворення евфемістичних термінів є іншомовні слова. Запозичені слова можуть вживатися у ролі евфемізмів, коли мовець хоче приховати свої наміри.

У терміносистемі органічного виробництва можна зустріти слова іншомовного походження, наприклад з грецької, латинської або англійської мов: *Herbizid*, *Deponie* тощо. Оскільки не всі знають точне визначення таких

слів, використання таких термінів допомагає зменшити негативні конотації та приховати деякі факти. Розглянемо це на прикладі терміну *das*

Missmanagement, він сприймається як невелика помилка рішення керівництва, але в дійсності, це характеризує систематичну недбалість, яка має суттєві негативні наслідки: *Der Fischereirat der EU hat entschieden, dass Dorsch und*

Hering 2022 in der Ostsee nicht mehr gezielt befishet werden dürfen. Beide Arten gelten in der Ostsee als stark überfishet (укр. Рада ЄС з рибальства вирішила, що

в 2022 році тріску та оселедець більше не буде дозволено спеціально виловлювати в Балтійському морі. Вважається, що в Балтійському морі

обидва види сильно переловлюються) (8, с. 6). Евфемізми також використовуються в рекламі, там їх використання є поширеним. Як правило, терміни використовуються для ефективної та емоційно нейтральної комунікації спеціалістів. Зазвичай у рекламних текстах терміни використовуються некоректно, адже терміни служать для демонстрації професіоналізму та науковості, а не для більшого розуміння концепції рекламного змісту [18, с. 36].

У зв'язку з тим, що використовувалась незрозуміла, складна термінологія, споживачі відмовлялися від таких продуктів, як наслідок, кількість подібної реклами суттєво зменшилась. Тепер, для того, щоб підкреслити органічність, екологічність продуктів, крім того, не забути показати свої переваги, використовуються так звані слова-маркери. У термінології органічного виробництва словами-маркерами є *Natur*, *Umwelt*,

Klimaneutralität та всі композити, прикметники утворені з ними, також, обов'язково *bio* та *öko*, які широко використовуються завдяки своїй лаконічності, змістовності та універсальності» [6, с. 35].

Як приклад, можемо навести вищезгадані *das klimaneutrale Benzin* та *der Ökostrom*. Можна зробити висновок, що використання евфемізмів, які мають позитивну або нейтральну конотацію, на заміну термінам, які можна сказати відтворюють реальний стан речей, зумовлено функцією впливу. Це є дуже важливим, адже від правильного вибору термінів, залежить реакція та ставлення суспільства до явища, поняття, предмета, яке описується. Варто

зазначити, що коли мова йде саме про термінологію органічного виробництва, ми маємо на увазі відсутність шкідливого впливу на навколишнє середовище, екологічність.

Поява запозичень з інших мов, інтернаціоналізмів у термінології органічного виробництва пов'язана з виникненням нових явищ у даній сфері.

Кожне відкриття, досягнення в галузі екології або ж взагалі в науці, поповнюють термінологію. До того ж, нові процеси також мають бути описані та названі. Варто звернути увагу, що терміни, які є запозиченими в

термінології НТСОВ, часто замінюють вже існуючі багатокomпонентні композити та описові конструкції, що допомагає в досягненні чіткості та тієї лаконічності, до якої прагне німецька термінологія. Наприклад, *Genfood*

замість *genetisch verändertes Essen: Seit Jahren lobbyiert sie massiv dafür, die europäische Gesetzgebung aufzuweichen, um neuartiges Genfood auf den Markt zu bringen* (укр. Протягом багатьох років вона активно лобювала послаблення європейського законодавства, щоб вивести на ринок нові види генетично модифікованої їжі). (11, с. 23)

У вищезазначеному прикладі використання англiцизму підкреслює новизну тих харчових продуктів. Взагалі, терміни іншомовного походження додають нових семантичних та конотативних відтінків до вже наявних значень термінів: термін *Photovoltaikanlage* (укр. фотовольтаїчна установка) має вже додаткову семантичну ознаку «пряме перетворення світла в електроенергію», що відрізняє його від слова *Solaranlage* у значенні «установка, яка використовує сонячну енергію» [5]

Безпосередньо, термін *Photovoltaik* використовують як синонім до терміна *Sonnenkraft / Sonnenenergie*, також у поєднанні з терміном *Windkraft / Windenergie: Photovoltaik (PV) und Windkraft können die Hauptlast der Energiewende tragen* (укр. Фотовольтаїчна (ФВ) і вітрова енергія можуть нести основний тягар переходу енергії) (12, с. 22). *Dafür nötig ist ein erheblicher Ausbau der Photovoltaik und der Windenergie in Bayern, um den Freistaat jederzeit mit Strom versorgen zu können* (укр. Це вимагає значного розширення фотоелектричної та вітрової енергії в Баварії, щоб мати можливість постійно забезпечувати Вільну державу електроенергією) (8, с. 26).

В залежності від контексту це може свідчити про бажання автора до точнішого висловлювання та передачі своєї думки, скорочення використання мовних засобів, зокрема бажання показати свій професіоналізм, підкресливши це завдяки незвичному використанню терміна іншомовного походження. Як правило, запозичені слова мають нейтральну конотацію, це може

використовуватися в галузях, які більш близькі до емоційного аспекту людського життя.

Варто також зазначити, що не завжди запозичена лексика має цю саму нейтральність. Вони можуть мати значне негативне або ж позитивне забарвлення, яке може посилюватися невизначеністю їх значення.

Невизначеність у значенні часто використовується автором, з маніпулятивним прагненням. Наприклад, маніпуляцією може бути використання латинізмів.

Так, маніпулятивним у певному контексті може бути використання латинізмів *Biozide, Herbizide, Insektizide, Fungizide*, їх значення може бути не повністю

зрозумілим для нефахівців, а значить, вони можуть не до кінця усвідомлювати небезпечність речовин.

Дослідження екологічних реалій. Здебільшого до такого виду термінів органічного виробництва належать назви природоохоронних організацій, природоохоронних проектів і програм. В якості прикладів є:

1. *Blauer Engel* – екологічний знак, який в Німеччині присуджується з 1978 року за особливо екологічно чисті товари та послуги: *Blauer Engel gibt Hinweis auf Herkunft von Leder (Focus). Gesundheits- und umweltfreundlich hergestellte Kleidung und Schuhe sollen für Verbraucher künftig anhand des offiziellen Siegels «Blauer Engel» zu erkennen sein. (Stern)*

2. *Deutscher Naturschutzring (DNR)* – головна організація з-поміж німецьких організацій з охорони природи, тварин та довкілля: *Der Präsident des Deutschen Naturschutzrings (DNR), Kai Niebert, sagte, mit den beschlossenen Maßnahmen würde der CO2-Ausstoß Deutschlands bestenfalls um ein Drittel der erforderlichen Minderung reduziert (Zeit). Das Ergebnis der Kohlekommission hänge «am seidenen Faden», sagte der Präsident des Dachverbandes Deutscher Naturschutzring (DNR), Kai Niebert (Stern).*

3. *Der Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland (BUND)* – «Федерація охорони навколишнього середовища і природи Німеччини»: *Der Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland (BUND) hat vor zunehmendem Wetterextremen gewarnt (Focus) [12]. Unter dem Hashtag plastikfasten will der*

BUND Verbraucher auf die Probleme mit Wegwerfprodukten und Einwegverpackungen aufmerksam machen (Welt) [55].

4. *Naturschutzbund Deutschland (NABU) – це німецька природоохоронна організація, яка займається охороною річок, лісів та окремих видів тварин: Am 28. Juni 2005 hatte der NABU Halle gegen das durchs Saaletal verlaufende Teilstück Klage eingereicht (Bild) [41]; NABU: 18 tote Schweinswale nach Minensprengung in der Ostsee (Stern) [9].*

Терміни-концепти. Звертаючи увагу на терміни-концепти у кожному конкретному тексті існує можливість виявити домінантні елементи певної лінгвокультурної картини світу [17, с. 77]. Ціннісний компонент екологічних термінів-концептів може також нести в собі як позитивний, так і негативний характер. Прикладом позитивних термінів-концептів є:

1. *Der Umweltschutz – укр. захист природи: Der Umweltschutz steckt in Rumänien noch weitgehend in den Kinderschuhen (ADZ) [25]; Umweltschutz: Bundesrat stoppt wichtige Teile des Klimapakets (Spiegel) [12].*

2. *Das Recycling – укр. переробка промислових і господарських відходів: Mobiltelefone: Recycling statt Schublade (Focus) [7]; Ein erster, großer Schritt zum Umweltschutz für Kolumbien wäre Recycling und Mülltrennung (Spiegel) [14].*

3. *Die Ökobilanz – укр. екологічний баланс: Schlechtere Ökobilanz als die Plastiktüte (Focus) [18]; Papiertüten etwa sind zwar in der Umwelt leichter abbaubar, haben sonst aber keine bessere Ökobilanz als Plastik, wie der Nabu betonte (Spiegel) [14].*

Прикладом негативних термінів концептів є:

1. *Die Radioaktivität – укр. радіоактивність: Radioaktivität und Vermüllung: Garde für Umweltschutz berichtet der Präfektur Karasch-Severin (ADZ) [26]; Radioaktivität bedroht die Gesundheit der Kinder stärker als die Erwachsener (Focus) [19].*

2. *Die Luftverschmutzung – укр. забруднення повітря: Höchste Luftverschmutzung in drei Stadtgebieten (ADZ) [27]; Irans Metropolen kämpfen seit Jahren mit der Luftverschmutzung (Spiegel) [15].*

3. Die Kernwaffenexplosion – укр. ядерний вибух: Bei der Kernspaltung im Atomreaktor oder bei der Kernwaffenexplosion entsteht das radioaktive Jod-Isotop (Focus) [11]; Fest steht: Die Daten der Trägheitsfusion-Experimente lassen sich nutzen, um die Simulation von Kernwaffenexplosionen an Großrechnern zu verfeinern (Spiegel) [16].

4. Der Klimawandel – укр. зміна клімату: Im Zuge des Klimawandels könnte es künftig zu Problemen in der Schwangerschaft kommen (Spiegel) [17]; Alarm-Bericht der Regierung: Klimawandel trifft Deutschland mit voller Wucht (Focus) [11].

Основну частину складних термінів органічного виробництва займають двокомпонентні композити. За нашими спостереженнями ці терміни утворюються саме за такими структурними моделями:

1) N + N = N, де N – іменник. Наприклад:

1. Der Naturschutz – укр. охорона природи: Behörde beklagt Verstöße gegen Naturschutz in Corona-Krise (Welt) [59]; Deutsche haben klare Meinung: Der Naturschutz soll im Grundgesetz gestärkt werden (Focus) [12].

2. Die Klimaänderung – укр. зміна клімату: Klimaänderung begünstigt eine übermäßige Vermehrung der Schlangenpopulationen (ADZ) [32]; Das Projekt könne so wichtige Erkenntnisse beisteuern, um die Entwicklung des Eisschildes in Zusammenhang mit der Klimaänderung besser zu verstehen, sagte Scheinert (Welt) [60].

3. Die Erderwärmung – укр. глобальне потепління: Seit vergangener Woche verhandeln die Vertreter der Vereinten Nationen auf der Klimakonferenz in Bonn, wie sie die Erderwärmung aufhalten können (Zeit) [79]; Die gute Nachricht ist, dass die Auswirkungen drastisch reduziert werden können, wenn die Menschheit es schafft, die Erderwärmung einzudämmen (Welt) [61].

4. Die Umweltschonung – укр. бережливе ставлення до навколишнього середовища: Schneider sei «ein Mittelständler mit Haltung, der mit seiner erkennbaren und durchgängigen Einstellung für das Thema Umweltschonung steht» (Welt) [62]; Neue intelligente Produkte sind ein wesentlicher Beitrag, den

veränderten ökonomischen und ökologischen Bedingungen der globalen Rohstoffsituation, der internationalen Arbeitsteilung und der Umweltschonung gerecht zu werden (Zeit) [80].

2). Adj + N, де Adj – прикметник, а N – іменник. Прикладом цієї моделі

утворення термінів є:

1. *Das Hochwasser* – укр. повінь; *Das Hochwasser in Venedig war in diesem Jahr so schlimm wie nie* (Focus) [22]; *Die Donau führt Hochwasser, wobei es auf der serbischen Seite bereits zu Überschwemmungen gekommen ist* (ADZ) [33].

2. *Der Brennstoff* – укр. паливна речовина; *Verursacht haben wir den Anstieg der Treibhausgase zum Beispiel dadurch, dass wir in der Industrie oder im Autoverkehr fossile Brennstoffe wie Kohle oder Erdöl verwenden – und durch die Abholzung von Wäldern* (Stern) [96]; *Der Brennstoff steht dank der modernen Holzwirtschaft in großer Menge zur Verfügung* (Focus) [23].

3. *Der Giftmüll* – укр. отруйні відходи; *Fleiß und Industrie bringen zugleich Fortschritt und Giftmüll und die psychosozialen Krankheiten («Was kränkt, macht krank»)* (Zeit) [8]; *Giftmüll aus elsässischer Deponie bleibt unter der Erde* (Welt) [63]. 3). Pr + N, де Pr – прийменник, а N – іменник. Наприклад:

1. *Die Durchlüftung* – укр. Аерація; *Trotz der somit wohl gleichbleibenden Durchlüftung über die Käfergänge wurde in den Fladen behandelte Kühe fast die doppelte Menge Methan freigesetzt* (Spiegel) [19]; *Die Durchlüftung des Bodens ist gestört und sowohl bei Pflanzen als auch beim Rasen kommt es zu Wachstumsstörungen* (Focus) [14].

2. *Die Nebenwirkung* – укр. побічна дія; *macht Sodastream mit dieser Nebenwirkung indes nicht* (Welt) [64]; *Die sich gerade vollziehende Ökokatastrophe ist zudem die Nebenwirkung «vernünftiger», ganz gewiss in sachlichem Ton erzielter Kompromisse zwischen den Interessen der Natur und denen der Agrarindustrie* (Zeit) [82].

3. *Die Unterkühlung* – укр. переохолодження; *Feldhasen oder Küken von Feldvögeln können beispielsweise leicht an Unterkühlung sterben, wenn es zu nass und kalt wird* (Spiegel) [150]; *Zudem kommt, dass Störche zum Nestbau häufig*

Plastikfolien oder Tüten verwenden, das kann zu Staunässe in den Nestern führen, so dass die Jungtiere laut Experten des Pfälzer Storchenzentrums dadurch oftmals an Unterkühlung verenden (Bild) [47].

4. Die Nachhaltigkeit – укр. сталуй розвиток: Ein weiterer Trend ist Nachhaltigkeit: Für mehr als 90 Prozent der Konsumenten ist wichtig, was die Verpackung mit der Umwelt macht (Welt) [65]; Wir sollten die Krise als Chance begreifen, jetzt in Richtung Nachhaltigkeit zu gehen (Spiegel) [15].

Висновки до розділу 2

Отже, за результатами дослідження даного розділу, можемо сформулювати наступні висновки:

Синонімія є універсальним явищем, яке стосується усіх семантично значущих одиниць мови. Більшість мовознавців погоджуються, що абсолютних синонімів, тобто повністю взаємозамінних в межах мови, не існує.

Тому ми розуміємо синоніми як вислови, схожі за значенням. Крім цього ми розрізняємо повні і часткові синоніми. Ще одним семантичним явищем, яке

спостерігаємо у терміносистемі НТСОВ, є антонімія. Антонімія – це семантична протилежність слів, а антоніми – слова, що виражають протилежність і водночас співвіднесеність значення. Протягом дослідження нами було виявлено 7 антонімічних пар. У нашій вибірці такі антоніми представлені рядом *Einwegflasche – Zweiwegflasche – Mehrwegflasche* (укр. одноразова пляшка – двостороння пляшка – багаторазова пляшка).

Комплементарні антоніми позначають два взаємодоповнювальні види поняття і не мають проміжної ланки: *Waldaussterben – Walderneuerung* (укр. вимирання лісів – відновлення лісів). Інші 5 антонімічних пар представлені

векторними антонімами, тобто такими, що позначають протилежно спрямовані дії, стани, властивості, відношення тощо: *Energieproduktion – Energieverbrauch, Klimastabilität – Klimaveränderung* (укр. виробництво енергії – споживання енергії, стабільність клімату – зміна клімату). У становленні

терміносистеми НТСОВ важливу роль відіграє термінологізація загальноживаних слів. При цьому нові термінологічні поняття іноді стають результатом метафоричного переосмислення, що викликає особливий інтерес з огляду на те, що метафори як правило не притаманні науковому дискурсу.

Внутрішня форма відіграє ключову роль у створенні терміна. Вона охоплює усі засоби та мовні інструменти, за допомогою яких автор терміна сформулював та виразив свою думку. Чітко можна побачити внутрішню форму в таких термінологічних одиницях НТСОВ: *der Energieverbrauch* – укр. використання електроенергії, *der Fleischkonsum* – укр. споживання м'яса.

Внутрішня форма виступає з'єднувальною ланкою між формою та змістом певної лексичної одиниці, вона пов'язує довербальну та вербальну стадії номінації.

Прагнення до використання повністю вмотивованих термінів часто призводить до створення термінів, які складаються з багатьох слів (основ). Наприклад, *das Klimaschutzgesetz* – укр. закон щодо захисту клімату, *das Vogelschutzgebiet* – укр. область захисту птахів. Прикладами частково вмотивованих термінів є *die Pflanzaktion* – укр. акція щодо захисту рослин, *der Pestizidausstieg* – укр. відмова від використання пестицидів. Саме ці типи

вмотивованості найбільш характерні для терміносистеми НТСОВ. З часом слова піддаються певним семантичним перетворенням, набуваючи інших лексичних і граматичних характеристик. У результаті помічаємо семантичне звуження чи розширення значення слова.

Таким чином, можна стверджувати, що внутрішня форма слова здатна змінювати характер, тобто одна й та ж «структура» може співвідноситись з різним предметно-поняттєвим змістом. Отже, встановлюючи взаємозв'язок між екстралінгвальним знанням та власне мовним знаком, номінація пов'язує світ дійсності, відображений у свідомості мовця, зі світом мови. Сліди цього

взаємозв'язку містить внутрішня форма номінації.

Загалом у терміносистемах існує порівняно невелика кількість евфемізмів, що пояснюється вимогами до предметності і чіткості терміна. Проте в

економічній, політичній військовій, а також екологічній сферах їх можна зустріти досить часто. Перед усім їх використовують для впливу на формування громадської думки і частково для введення реципієнтів в оману.

У терміносистемі НТСОВ особливо часто зустрічаються іншомовні слова з латинської та грецької мов, рідше з англійської. НТСОВ терміни-евфемізми також використовують у рекламних текстах, де їх вживання особливо помітне.

Зазвичай терміни служать для ефективного і по суті беземоційного спілкування між фахівцями. Однак у рекламних текстах терміни в більшості

випадків привласнюються неправомірно, оскільки вони не призначені для

зрозумілості концептуального змісту, а лише для того, щоб зовні виглядати як фахові слова і терміни, а отже, демонструвати професіоналізм і науковий авторитет

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 3. ТЕРМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ НТСОВ

НУБІП УКРАЇНИ

3.1. Термінологічні паралелі та «фальшиві друзі перекладача»

Переклад термінології був і є важливою частиною перекладознавства.

Науковий прогрес та збільшення значущості науки в суспільстві очевидно знаходять відображення в мові. Терміносистеми багатьох галузей продовжують активно розвиватися, збагачуватися, іноді при цьому

взаємодіючи з побутовою лексикою. Усе частіше для них стають характерними лексичні новоутворення такі як неологізми, інтернаціоналізми, аббревіатури, які мають свої особливості перекладу. Тож проблема перекладу термінології є предметом пильної уваги дослідників-філологів, які активно

працюють над аналізом фахової мови, стандартизацією термінології, створення спеціалізованих термінологічних словників, а також встановленням комунікації між фахівцями різних галузей науки. Проблема перекладу термінів виникла не сьогодні, вона має свою тривалу історію. Філософсько-методологічною основою сучасних лінгвістичних досліджень щодо засобів

перекладу термінологічних одиниць вважають роботи О. О. Потебні, Г. Фреге, В. фон Гумбольдта, Г. Штайнтала.

В сучасному перекладознавстві цю тему в різних аспектах досліджують такі відомі лінгвісти як О. В. Суперайська, А. В. Капуш, О. І. Дула, Г. Р. Кияк, А. В. Кульчицька, здобутки яких зробили значний внесок у розв'язання

проблеми перекладу термінів. Термінологічні труднощі перекладу в мовній парі німецької та української мов спричинені передусім відмінностями мовних структур, відсутністю відповідників нових термінів у мові перекладу, особливостями термінотворення та словотвору в німецькій та українській

мовах. Однак перекладацькі прийоми дозволяють долати лексичні труднощі і забезпечувати якісний результат перекладу.

Переклад термінів вимагає обізнаності перекладача в тій галузі науки, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів в іноземній мові і знання

термінології рідної мови. При цьому важливу роль відіграє взаємодія терміна з контекстом, що дозволяє виявити значення цієї мовної одиниці.

А.Я. Коваленко виділяє два етапи у процесі перекладу терміна: перший етап – з'ясування значення терміна в контексті, другий – власне переклад значення [49, с. 257]. З точки зору практики перекладу всі лексичні одиниці можна розділити на дві групи:

1) ті, що вже мають відповідники в мові, на яку здійснюється переклад (наприклад: *die Natur* – укр. *природа*);

2) ті, що (ще) не мають усталених відповідників у мові перекладу (*der Umweltcheck*).

Перші називаються одиницями, що мають еквіваленти у мові перекладу, а другі – безеквівалентними одиницями [43, с. 279].

Головним способом перекладу термінів першого типу є власне знаходження лексичного еквівалента в мові перекладу. За визначенням Бик І., еквівалент – це «постійний рівнозначний відповідник певному слову або словосполученню в іншій мові, який в абсолютній більшості випадків не залежить від контексту» [31, с. 203].

Тому перекладачеві слід розвивати вміння швидко знаходити потрібний еквівалент у рідній мові і розширювати власні знання термінів-еквівалентів.

Якщо ж термін є безеквівалентним, виникає необхідність застосування перекладацьких трансформацій. І.П. Білозерська розглядає такі види

трансформацій для перекладу безеквівалентних термінологічних одиниць:

транскодування (транскрибування, транслітерування, змішане транскодування, адаптивне транскодування), калькування, конкретизація, генералізація, модуляція, антонімічний переклад, описовий переклад, додавання, вилучення, контекстуальна заміна.

Представлені перекладацькі трансформації покликані сприяти адаптації тексту оригіналу до норм та традицій мови перекладу, адже завданням

перекладача є досягнення максимальної зрозумілості перекладу, не

обтяженого невдастивими мові перекладу граматичними конструкціями та лексичним складом [34, с. 44-47].

Важливим у процесі перекладу є збереження структури терміна (слово, словосполучення, композита, абревіатура тощо) для повноцінної передачі змісту: *die Umwelt* – укр. *довкілля*; *erneuerbare Energie* – укр. *відновлювана електроенергія*; *das Ökosystem* – укр. *екосистема*.

Проте за необхідності, наприклад, зважаючи на прагматичну спрямованість, варто використовувати такі способи перекладу, що змінюють структуру термінів [43, с. 56]: – комбінована реномінація з метою уточнення

змісту терміна: *das Umweltministerium* – укр. *міністерство з питань захисту довкілля*; – лексико-семантична заміна задля передачі конотаційного змісту: *der Artenverlust* – укр. *вилування видів*; – описовий переклад: *Fluorchlorkohlenwasserstoffe* – укр. *речовини, які спричиняють парниковий ефект*.

Таким чином, важливим аспектом є уважне ознайомлення із типом тексту та визначення його мети для правильного визначення функціонального значення терміна в контексті. Особливу роль відіграє внутрішня форма терміна. Перекладачу необхідно максимально враховувати функціональне

навантаження внутрішньої форми терміна, звертати увагу на його вмотивованість, щоб обрати максимально доцільний спосіб перекладу. Передусім це важливо при перекладі термінів, які не мають еквівалентів у мові перекладу, тобто коли виникає потреба у творенні нового терміна. Також у

тексті перекладу слід уникати хибно орієнтуючих термінів, якщо в терміносистемі існують їхні синоніми з більш мотивованою внутрішньою формою.

Німецькій терміносистемі притаманні зокрема багатокомпонентні композити, під час перекладу яких доводиться використовувати граматичні

трансформації або описовий метод. Як приклад наведемо термін *Ökostromanteil*, що в українському варіанті є «часткою екологічно нейтральної енергії». Водночас не рідко зустрічаються абревіації як спосіб творення

термінів у 63 німецькій мові (*АКШ – Atomkraftwerk*). Аббревіатури однозначно полегшують сприймання текстів, насичених термінологічними одиницями, але з іншого боку їхній переклад вимагає від перекладача кращих навичок та більших зусиль. Переклад термінології з німецької мови вимагає чимало зусиль з боку перекладача.

Це зумовлено граматичною специфікою мови (наприклад, вживанням артиклів), стилістичними конструкціями, особливостями термінотворення, відсутністю унормованих еквівалентів. Тож хороший перекладач повинен володіти основними способами перекладу термінологічних одиниць, а також

знати характерні ознаки терміносистем мови оригіналу і мови перекладу, щоб у кожній ситуації обрати найбільш релевантний спосіб.

В епоху глобалізації людська діяльність у будь-якій сфері, чи то побутовій, чи то культурній або науковій, неможлива без взаємообміну інформацією. При цьому часто йдеться про комунікацію людей з різних країн

чи навіть континентів, що відповідно створює потребу в перекладі. На сьогодні однією з найбільш актуальних галузей є екологія. Екологічні проблеми такі як зміна клімату, вимирання видів тощо вимагають об'єднання зусиль якомога більшої кількості країн, а отже необхідно забезпечити

адекватну комунікацію між ними. Саме НТСОВ і терміносистема НТСОВ як його частина надають можливість фахівцям-екологам, а також журналістам, здійснювати обробку інформації, обмінюватися досвідом, оприлюднювати результати своїх досліджень, формулювати рекомендації, прогнози та оцінки.

Німецька мова відіграє важливу роль у міжнародній співпраці та реалізації спільних українсько-німецьких, українсько-австрійських та українсько-швейцарських проєктів у сферах охорони довкілля, захисту клімату тощо. Особливе значення в українсько-німецькому співробітництві мають питання екологічного розвитку, що відображено в «Угоді між Урядом України

та Урядом Федеративної Республіки Німеччина про співробітництво у галузі охорони навколишнього середовища», «Договорі про розвиток

широкомасштабного співробітництва у сфері економіки, промисловості, науки і техніки» та інших.

Пріоритетним є також виконання пунктів Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з питань екології та навколишнього природного середовища, а ще дотримання директив ЄС щодо охорони заповідних зон і глобального захисту довкілля.

При цьому форми взаємодії України та Німеччини у сфері екології постійно покращуються з урахуванням науково-технічних, інформаційних та інноваційних чинників. Укладання зовнішньоторговельних контрактів, реалізація міжнародних наукових проєктів, надання технічної

допомоги та консультаційних послуг, залучення інвестицій, використання

нових технологій, які охоплюють різні сфери екологічної діяльності, демонструють ефективність, актуальність та важливість комунікації між країнами [36, 62-63].

Науково-популярні тексти зі свого боку відіграють важливу роль у поширенні екологічних знань у суспільстві, серед нефахівців. Крім цього вони сприяють проникненню екологічних неологізмів з-поміж наукових термінів у живу розмовну мову. Для досліджених науково-популярних текстів найбільш

характерні теми захисту довкілля, енергетики, поводження з відходами, які

належать до «ядра» та ближньої периферії НТСОВ, а тому найбільш насичені специфічною термінологічною лексикою. Особливості перекладу лексики НТСОВ визначаються співвіднесенням поняття «органічне виробництво» з певною лексемою в межах конкретного контексту [15, с. 49].

При цьому важливим є намагання зберегти усі семантичні особливості лексичних одиниць мови-оригіналу. Головною сферою функціонування термінологічної НТСОВ лексики є дискурс НТСОВ. Для нього є характерним такі ознаки, як динамічність і неоднорідність, що спричиняє зростання частоти

вживання лексики НТСОВ. Слідом за О.Г. Балотою ми виділяємо такі типи

термінологічних одиниць НТСОВ:

1) власне терміни НТСОВ (*das Klima, die Verpackung*); 2) реалії НТСОВ (*das 1,5-Grad-Ziel*); 3) терміни-концепти НТСОВ (*die Naturschutz, die*

Nachhaltigkeit) [29, с. 17]. Водночас залежно від контексту деякі одиниці термінологічної лексики НТСОВ можуть перетворюватися з терміна на реалію чи навпаки.

Таким чином, адекватний переклад таких одиниць вимагає обов'язкової наявності етапу передперекладацького аналізу тексту. Відповідно особливості перекладу термінологічної лексики НТСОВ залежать також від її типу (екологічні терміни, екологічні реалії, екологічні символи, екологічні терміни-концепти). Зважаючи на цілі та вимоги до перекладу термінів у текстах

НТСОВ переважно використовують еквівалентні відповідники, зафіксовані у спеціальних термінологічних словниках. За способом перекладу такі відповідники можна поділити на три основні категорії.

До першої категорії належить транскодування (транскрипція і транслітерація), яке досить часто застосовують тоді, коли терміни складаються з інтернаціональних терміноелементів грецького або латинського походження (*Methan* – укр. *метан*, *Photovoltaik* – укр. *фотовольтаїка*). Другу категорію представляють кальки: 1) поморфемі (*Mülltrennung* – укр. *сортування сміття*); 2) семантичні (*Klimabewegung* – укр. *кліматичний рух*).

Третя категорія включає тлумачення значення, описовий переклад (*der Atomstopp* – укр. *відмова від використання атомної енергії*). Реалії НТСОВ у нашій вибірці представлені:

1) назвами законодавчих документів, що регулюють природоохоронну діяльність (*Energieeffizienzgesetz* – укр. *закон Німеччини про підвищення енергоефективності підприємств та держави*);

2) назвами природоохоронних і дослідницьких організацій (*BUND* – укр. *Спілка охорони довкілля та природи Німеччини*);

3) назвами природоохоронних проектів і програм (*das 1,5-Grad-Ziel* – *мета утримати глобальне потепління в рамках 1,5 градусів за Цельсієм, визначена на Паризькій кліматичній конференції*).

У наведених вище прикладах способом відтворення реалій обрано комбіновану реномінацію, що складається з лексичної кальки та описового

перекладу із метою введення до тексту перекладу додаткових деталей, що покликані забезпечити максимальну інформативність та зрозумілість.

Більшість науково-популярних текстів екологічної тематики мають широкую аудиторію і охоплюють не стільки реальні екологічні проблеми у вузькому сенсі, скільки їхні економічні, політичні, соціальні, психологічні, морально-етичні аспекти. Тому в цих текстах домінують екологічні терміни загальновідомі та зрозумілі навіть нефахівцям.

Зазвичай такі терміни перекладають за допомогою еквівалентних словникових відповідників (*Biodiversität* – укр. *біорізноманіття*,

Treibhauseffekt – *парниковий ефект*). Термінологія НТСОВ постійно взаємодіє з побутовою лексикою, тож для неї характерна велика кількість загальновідомих, часто інтернаціональних одиниць, що однозначно спрощує

процес перекладу. Водночас вона вирізняється неоднорідністю та динамічністю, а також функціонуванням термінів-реалій і термінів-концептів,

переклад яких вимагає особливої уваги перекладача. Саме тип лексики та її роль у тексті визначають найбільш доцільний спосіб її відтворення у мові перекладу.

3.2. Лексико-семантичні проблеми перекладу НТСОВ

Відбір методик та перекладацьких прийомів, які застосовуються для перекладу термінів німецькомовного НТСОВ, відбувається з урахуванням завдань, які стоять перед перекладачем під час роботи з представленим типом лексики на кожному з етапів процесу перекладу.

Спершу, під час аналізу оригінального тексту, перекладач вирізняє конкретну термінологічну одиницю НТСОВ, визначає її особливості та функції у певному контексті. Далі він проводить пошук та відбір еквівалентів,

які існують у мові перекладу. Зрештою перед ним постає питання остаточного вибору методик та прийомів перекладу цієї одиниці. Проведений аналіз етруктурно-семантичних і лінгвопрагматичних особливостей функціонування

німецьких термінів НТСОВ виступає певним орієнтиром у здійсненні якісного фахового перекладу, допомагає ідентифікувати низку перекладацьких труднощів, які можуть бути притаманні перекладацькій діяльності в цій галузі.

Зокрема заслуговують уваги семантичні явища полісемії, синонімії, омонімії, метафоризації. Це зумовлює необхідність у дослідженні ролі цих семантичних явищ у процесі перекладу.

Для проведення передперекладацького аналізу семантики термінологічних одиниць потрібно здійснити відбір німецької термінології НТСОВ, яка релевантна з погляду перекладацької теорії та практики.

Наступним кроком можна вважати порівняння семантичних структур німецьких термінів НТСОВ і семантичних структур їхніх українських еквівалентів, тобто визначення семантичних розбіжностей у способах вираження змісту в мові оригіналу і мові перекладу [28, с. 241].

Досить розповсюдженим у нашій вибірці семантичним процесом, який можна дослідити як об'єкт перекладацької теорії, є синонімія термінів. Попередній порівняльний аналіз семантичної структури термінів НТСОВ німецької і української мов демонструє різний ступінь реалізації синонімії в терміносистемі НТСОВ. В межах нашої вибірки термінологічних одиниць

виділяються термінологічні пари, які складаються з термінологічного словосполучення і однослівного терміна (зазвичай, композити) або ж із запозиченого і вжитого терміна.

У проаналізованих текстах один із термінів пари може зустрічатися частіше, ніж інший. Наприклад, *Solarenergie* бачимо значно частіше, ніж *Sonnenenergie*, *die Klimabewegung* частіше, ніж *die Bewegung für Klima*. Водночас вони можуть бути взаємозамінними, або вживатися одночасно в межах одного тексту. При цьому в українській мові для обох термінів пари як правило використовуємо лише один еквівалент у вигляді термінологічного

словосполучення: сонячна енергія, кліматичний рух. Метафоричне вживання слів загалом не притаманне науковому стилю мови, проте метафора завжди надає можливість зміни звичайних засобів та способів зображення об'єкта,

можливість нового погляду на все свідоме, що реалізується як виявлення не пізнаних раніше його якостей. Більшість метафор, що функціонують у проаналізованих нами текстах, знаходяться на проміжному рівні між повсякденною мовою та термінологією. Однак все одно вимагають не меншої уваги від перекладача, ніж інші типи термінів.

На сьогодні найвизначнішими практичними рекомендаціями щодо перекладу метафор вважаємо прийоми перекладу, запропоновані П. Ньюмарком. У своїй класифікації дослідник вирізняє: 1) відтворення того ж самого образу у мові перекладу; 2) заміну образу мови оригіналу іншим образом, усталеним у мові перекладу; 3) вилучення метафори, якщо вона не стосується предмету і не сприяє чіткості вираження думок; 4) відтворення сенсу метафори іншими мовними засобами; 5) буквальний переклад (передусім авторських метафор) [21, с. 100-113].

Розглянемо декілька прикладів використання метафор і запропонований нами переклад. *Immer bedeutender wird auch der ökologische Fußabdruck, den wir als Freizeitmenschen hinterlassen* (6, с. 45). – укр. *Екологічний слід, який ми залишаємо після себе, перебуваючи на відпочинку, також стає все більш вагомим*. При перекладі першої метафори ми використали прийом калькування, що дозволило зберегти вихідний образ.

Другу метафору ми вилучили через неможливість відтворення її образу засобами української мови і передали її зміст дієприслівниковим зворотом

Також аналіз семантичних структур термінів німецькомовного НТСОВ показав, що в семантичних структурах таких термінологічних одиниць потенційно імплікуються релевантні значення, експлікація яких у німецькій мові можлива тільки на основі контексту, тобто синтаксично. У процесі перекладу українською мовою ці значення відтворюються словосполученням.

Характерною ознакою є те, що формою фіксації терміна в системі української мови є саме словосполучення, за допомогою якого і здійснюється переклад. За потреби може використовуватися описовий переклад, який передбачає логічне розширення семантичної структури. Отже, процес

перекладу ускладнюється пошуком українського семантичного відповідника з урахуванням інтра- і екстралінгвістичних факторів реалізації міжкультурної комунікації. Як бачимо, іноді переклад науково-популярного тексту, насичений термінологічною лексикою НТСОВ, вимагає кропіткої роботи.

Переклад термінологічних одиниць НТСОВ з німецької мови українською та навпаки вимагає глибоких знань перекладача в галузі природознавчих наук, багатого словникового запасу. Збільшення кількості перекладачів, здатних здійснювати подібну роботу, є передумовою зменшення

мовного бар'єра та поглиблення міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля заради збереження на планеті задовільних екологічних умов існування людей та усієї живої природи.

Одним з ключових проблемних моментів у процесі перекладу з німецької мови українською є відтворення композитів. Такий тип термінів є високочастотним у терміносистемі НТСОВ. За результатами нашого дослідження цей спосіб словотвору є потужним джерелом розвитку та поповнення німецької термінологічної системи НТСОВ. Водночас для української мови словоскладання не є поширеним способом словотворення,

тобто терміни-композити не становлять значної за обсягом частини в системі української мови в цілому та українського НТСОВ зокрема.

Структура німецьких композитів відрізняється від українських більшою різноманітністю. Саме тому відтворення німецькомовних складних іменників часто є непростим перекладацьким завданням, яке неможливо розв'язати виключно за допомогою словника. Інтерпретація композитів вимагає комплексного підходу: розкриття значень компонентів композита, встановлення їх взаємозв'язку один з одним та з контекстом, знання позначуваного предмета чи явища, врахування репрезентованої композитом

концептуальної структури «з метою виявлення прагматичної, композиційно-сміслової та комунікативної структури, тобто визначення стратегії та тактики

перекладу тексту, що є визначальним для успішної передачі змісту вихідного тексту мовою перекладу» [64, с. 69].

У складних німецьких термінах основне значення завжди несе остання частина. Вона ж визначає граматичні категорії слова. Отже, переклад композита слід починати з уточнення значення основного компонента, а лише потім – інших складових частин. Також під час перекладу складних термінів-композитів НТСОВ з німецької мови значна увага має бути приділена точному відтворенню змісту терміноодиниці, тобто вибору слушного значення слова з кількох варіантів, яке відповідає контексту.

Відтворювати німецькі терміни-композити можна за допомогою [39, с. 68]:

1) складних іменників: *die Energieeffizienz* – укр. енергоефективність, *der Biolebensmittel* – укр. біопродукти;

2) простих іменників, які відповідають німецьким складним термінам, при чому використовується вилучення відмова від передачі в перекладі семантично надлишкових слів: *der Papiermüll* – укр. сміття, *die Bedarfsmenge* – укр. попит;

3) транскодуванням, для відтворення відсутнього відповідного поняття в мові перекладу: *die FFH-Richtlinie* – укр. FFH-директива;

4) калькуванням для передачі комбіаторного складу слова, коли складові частини слова чи фрази перекладаються відповідними елементами мови перекладу: *der Ressourcenverbrauch* – укр. використання ресурсів, *der Waldsterben* – укр. вимирання лісів;

5) експлікацією, яка, на нашу думку, є найбільш продуктивним засобом перекладу термінів-композитів у наш час, оскільки ця терміносистема НТСОВ перебуває на етапі активного розвитку і далеко не всі термінологічні одиниці вже встигли знайти свої еквіваленти й закріпитися в мові перекладу.

За допомогою експлікації передаються дво-, три-, чотирикомпонентні термінологічні одиниці: *der Kohleausstieg* – укр. відмова від використання вугілля в електроенергетиці, *die Entsorgungsfirma* – укр. підприємство з

утилізації відходів. Значну частку німецьких композитів становлять означальні композити, де перший компонент означає другий. Водночас характерною особливістю української мови є поширеність відносних прикметників. При цьому граматичне значення українського відносного прикметника часто співпадає з граматичним значенням першого

субстантивного компонента німецького терміна-композита. Відносний прикметник в українській мові, як і перший компонент композита, вказує на ставлення мовця до предмета чи поняття. В такому випадку доцільно

перекласти складний термін словосполученням типу «іменник з

прикметником»: *Atomtüll* – укр. атомне сміття, *Klimakrise* – укр. кліматична криза. Часто в дослідженій терміносистемі функціонують багатоскладові терміни, в яких окремі компоненти нарощуються.

В українській фаховій мові такі термінологічні одиниці найчастіше відтворюють за допомогою багатоконцентних термінологічних словосполучень, як найбільш характерного способу вираження розгорнутого визначення: *das Klima* – укр. клімат, *der Klimaschutz* – укр. захист клімату, *das Klimaschutzgesetz* – укр. закон про захист клімату. Труднощі перекладу складних слів полягають передусім у тому, що в німецькій мові неможливо

передбачити усі можливі варіанти композитів, які може бути утворено, особливо якщо вони складаються з трьох і більше компонентів. Відтак, не може існувати їх вичерпного переліку у словниках. Тож переклад з німецької мови на рідну вимагає творчого підходу з боку перекладача та тонкого мовного чуття, яке б дозволяло доречно та швидко знаходити складні слова – відповідники фразам нашою мовою [34, с. 70-71].

Враховуючи перелічені особливості розглянемо кілька речень з однієї з проаналізованих статей та їхній переклад українською. *Im März 2021 reichten die Berliner Naturschutzverbände Klage ein. Sie bezichtigten die Umweltverwaltung der Untätigkeit. Einer der Initiatoren ist Manfred Krauß: «Die Berliner Wasserwerke betreiben Raubbau an der Ressource Grundwasser. Ein vom Umweltsenat selbst beauftragtes Gutachten bestätigt, dass Wälder und*

Feuchtbiotope erheblich unter der Wasserentnahme leiden, im Spandauer Forst wie im Grunewald oder rund um den Müggelsee (10, с. 22).

Власний переклад: У березні 2021 року берлінські природоохоронні спілки подали позов до суду. Вони звинуватили управління з питань охорони довкілля у бездіяльності. Одним з ініціаторів був Манфред Краус: «Берлінські

водоканали надмірно використовують ресурси підземних вод». Експертний звіт, створений на замовлення самого відділу з питань охорони довкілля, підтверджує, що ліси та водно-болотні угіддя значно страждають від

видобутку води, як у лісі Шпандау, так і в Грюневальді або навколо озера

Мюцельвесс». Частику Umwelt у композитах у цьому контексті ми вважаємо доцільним передати за допомогою словосполучення «з питань охорони довкілля».

Така експлікація дозволяє точніше передати зміст позначуваного

поняття. Терміни *Grundwasser* та *Feuchtbiotope* ми відтворили за допомогою

усталених в українській мові словосполучень типу «прикметник + іменник», а

Wasserentnahme – за допомогою словосполучення типу «іменник + іменник».

При перекладі композита *Raubbau* (досл. грабжницька експлуатація) ми

застосували граматичну трансформацію і прийом нейтралізації.

Як бачимо, німецькі терміни-композити часто не мають відповідників в

українській мові, а отже для їхнього перекладу можна і потрібно застосовувати

різноманітні перекладацькі прийоми та трансформації на різних рівнях. При

цьому слід враховувати значення кожного компонента та їхній взаємозв'язок.

3.3. Граматичні особливості перекладу НТСОВ

Явища органічного виробництва, а передусім проблеми, як правило є

глобальними. Вони цікавлять фахівців і нефахівців з усього світу, що

спричиняє інтернаціоналізацію терміносистеми НТСОВ використання

термінів-інтернаціоналізмів. Найчастіше це лексичні одиниці грецького та

латинського походження. З огляду на функціональну характеристику термінів інтернаціоналізми умовно поділяють на три основні види [40, с. 115-117].

До першого виду відносять терміни, що повністю збігаються за значенням у різних мовах. Це, наприклад, *das Klima* – укр. *клімат*, *die Energie* – укр. *енергія*, *der Plastik* – укр. *пластик*. Саме до нього ми відносимо більшість

інтернаціоналізмів нашої вибірки. Другий вид включає терміни, які в мові оригіналу мають ширше або вужче значення (*das Paket* – укр. *пакет*, а також комплекс заходів, наприклад *das Klimapaket*). Окремий третій вид

представлений псевдоінтернаціоналізмами, які морфологічно збігаються з інтернаціоналізмами, проте мають різне значення в мові оригіналу та мові перекладу.

Науковці виділяють наступні причини виникнення псевдоінтернаціоналізмів [69, с. 167]:

1. Використання однакових слів у різних мовах при терміноутворенні шляхом запозичення лексичної одиниці.

2. Асоціації первинного значення об'єкта терміноутворення.

3. Надання переваги різній змістовій структурі міжнародного терміна.

Труднощі полягають у тому, що через зовнішню схожість перекладач

помилково може вважати псевдоінтернаціоналізм еквівалентом наявного в мові терміна. Наприклад, *die Daten* перекладаємо не як дати, а як дані; *die Emissionen* – не як емісія, а як викиди. Для перекладу інтернаціоналізмів

Корунець І. В. пропонує такі способи: транслітерація, транскрибування, практичне транскрибування, описовий переклад та переклад шляхом заміни

інтернаціоналізмів синонімами. У процесі перекладу інтернаціоналізмів на рівні як мови, так і мовлення слід звертати увагу на будову, джерело походження, звукову та орфографічну форму інтернаціоналізмів в обох мовах.

Крім того, іноді переклад може залежати від встановленого стереотипу, згідно з яким інтернаціоналізм було запозичено в мові перекладу [50, с. 55].

У німецькій та українській мовах є багато інтернаціоналізмів, перекладених шляхом транслітерації: *Methan* – метан, *Element* – елемент.

Передусім йдеться про інтернаціоналізми, які походять з грецької та латинської мов. Саме вони становлять більшість у нашій вибірці. Розглянемо на прикладі: *Sie haben sich zum Ziel gesetzt, ihren Verbrauch abiotischer Ressourcen (Mineralien, fossile Rohstoffe, Metalle ...) bis 2030 zu halbieren* (9, с.

17). Відтворивши виділені інтернаціоналізми шляхом транскодування, отримаємо такий текст (власний переклад): *Вони поставили собі за мету вдвічі зменшити споживання абіотичних ресурсів (мінерали, викопна сировина, метали...) до 2030 року.*

Для німецької терміносистеми дикурсу НТСОВ як досить нової і ще не повністю сформованої характерний постійний процес творення нових слів, які часто ще не є унормованими й зафіксованими в німецьких словниках. А отже, вони не мають також ustalених відповідників в українській мові. Звісно, перед застосуванням будь-якої трансформації під час перекладу неологізмів

необхідно впевнитися, що в мові перекладу відсутній еквівалент (як зазначено вище, перекладні словники ще не мали змоги його зафіксувати, проте він може існувати, наприклад, у нещодавно перекладеній літературі). Якщо ж відповідник справді відсутній, то для перекладача відтворення неологізмів стає певним викликом. Найпростішим перекладацьким прийомом у цьому

випадку є транскодування або калькування: *der Klimakanzler* – укр. *кліматичний канцлер*. Але не завжди це сприяє створенню адекватного перекладу, зрозумілого для нефахівця і/або читача, який не знайомий з

німецькими реаліями. Тож наразі досить продуктивним є описовий метод перекладу. Цей прийом застосовують за відсутності відповідного терміна в мові перекладу та при перекладі новітніх авторських термінів-неологізмів, які подаються зазвичай у лапках.

Той же неологізм *der Klimakanzler* можемо описово перекласти як «канцлер, який приділяє багато уваги захисту клімату». До описового

перекладу висувують такі вимоги: 1) переклад повинен точно відобразити основний зміст позначеного неологізмом поняття; 2) опис не повинен бути занадто детальним; 3) синтаксична структура словосполучення не повинна

бути складною [72, с. 131]. При застосуванні описового перекладу слід враховувати те, що словосполучення в мові перекладу повинні точно і повно передавати всі основні ознаки поняття, позначеного терміном мови оригіналу.

Порівняно з транскодуванням, завдяки описовому перекладу досягається більша прозорість змісту поняття, позначеного відповідником неологізму.

Разом з тим описовому перекладу притаманні певні недоліки:

1) ймовірність неточного або нечіткого тлумачення змісту поняття, позначеного терміном-неологізмом;

2) порушення такої вимоги до термінів, як стислість (відповідно такі

багатослівні терміни не мають дериваційного потенціалу, тобто від них важко, а точніше майже неможливо утворити похідні терміни).

Розглянемо уривок з журналу, у якому присутній неологізм: *Statt das Ruder herumzureißen und die Verkehrspolitik in Einklang mit dem 1,5-Grad-Ziel zu bringen, verteidigen sie vorgestrige Positionen und schließen die Augen vor der Realität* (10, с. 32). У перекладі українською мовою він може виглядати так

(власний переклад): *Замість того, щоб змінити курс і привести транспортну політику у відповідність до мети Паризької кліматичної угоди, вони відстоюють застарілі позиції і закривають очі на реальність. Ми вважаємо,*

що при дослівному перекладі наведений термін-неологізм не буде зрозумілим для більшості читачів, а отже вирішили замінити його описовим словосполученням, розкривши його семантичне значення. Лексичний

елемент, як описано у нашій статті «Німецькомовний дискурс НТСОВ: базові характеристики терміносистеми», «перекладається не окремо, сам по собі,

ізолювано від речення та тексту, де він вживається, а в сукупності його контекстуальних зв'язків та функціональних характеристик» [37, с. 16]. Тільки

так можна досягнути точності та адекватності перекладу лексичних одиниць (у тому числі термінів). Чим більше характеристик слів, що перекладаються,

враховує перекладач, тим адекватнішим буде його переклад.

Висновки до розділу 3

НУБІП України

Отже, за результатами дослідження в даному розділі можливо зробити наступні висновки:

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

НУБІП України

В результаті проведеного дослідження, нами сформовано наступні висновки:

Дискурс НТСОВ як сукупність текстів про взаємодію людини з довкіллям охоплює різні аспекти людського існування. Наразі він перебуває на етапі активного розвитку, а отже його терміносистема теж продовжує розвиватися та формуватися, взаємодіючи при цьому з іншими терміносистемами та побутовою лексикою. Для термінів НТСОВ характерні всі ознаки термінів: точність, однозначність, відсутність емоційності, номінативність, дефінітивність тощо.

Нами встановлено що внутрішня форма слова здатна змінювати характер, тобто одна й та ж «структура» може співвідноситись з різним предметно-поняттєвим змістом. Отже, встановлюючи взаємозв'язок між екстралінгвальним знанням та власне мовним знаком, номінація пов'язує світ дійсності, відображений у свідомості мовця, зі світом мови. Следи цього взаємозв'язку містить внутрішня форма номінації. Розрізняють первинну і вторинну номінацію. Первинна номінація притаманна термінам НТСОВ, які не змінюють семантику, тобто реалізують свою пряму функцію називання та співвіднесеності з поняттям. Похідною щодо первинної є вторинна номінація, яка передбачає переосмислення терміна та його вживання в невласливому щодо терміна контексті, передусім у засобах масової інформації.

Процес формування терміносистеми органічного виробництва визначається специфікою органіки як науки. По-перше, органіка – це наука не лише про навколишнє середовище, вона охоплює значно більшу кількість галузей, а саме, антропогенний чинник (відносини людини з навколишнім середовищем), соціальний чинник (проблематика з питань захисту довкілля, соціальні програми поширення екологічної свідомості), технологічний чинник (вплив технологізації світу на природу та екологічний стан планети: руйнування озонового шару, глобальне потепління та ін.). Також завдяки

розвитку міжнародних взаємин та обміну досвідом між фахівцями в сфері органіки з'являються спільні терміносистеми, завдяки яким спільна праця стає значно легшою. Науково-технічний прогрес та глобалізація ведуть до появи неологізмів в сфері органічного виробництва.

Водночас специфіка НТСОВ зумовлює наявність таких особливостей термінів, які не є типовими для інших терміносистем. Найпоширенішими моделями словотвору у терміносистемі НТСОВ є словоскладання (66,5 %), термінотворення за допомогою афіксів (14%) та утворення термінологічних словосполучень (12%). Аббревіатури, символи та формули також присутні у цій

терміносистемі, вони значно спрощують і полегшують як внутрішньофахову комунікацію, так і комунікацію між фахівцями і нефахівцями. Поширеними семантичними явищами в терміносистемі НТСОВ є синонімія (17 синонімічних пар і рядів, не враховуючи контекстуальні синоніми) та антонімія (7 антонімічних пар). Серед пар повних синонімів виділяємо такі

типи: аббревіатура та її повна форма, формула та її назва, термінологічне словосполучення та однослівний термін, термінологічні дублети. Навпроти синонімії, яка може ускладнювати комунікацію в межах НТСОВ, антонімія навпаки сприяє систематизації та внормуванню терміносистеми

Іншими немишучими процесами у формуванні термінології НТСОВ є метафоризація (12 випадків) та запозичення з інших мов (27 випадків).

Утворення метафор спричинене зазвичай взаємодією НТСОВ з побутовими сферами людського існування, а отже й взаємовпливом термінологічної лексики і загальнозживаної. А наявність запозичень є наслідком впливу інших мов, передусім англійської, а також грецької та латинської, коли йдеться про інтернаціоналізми. Роль термінологічних одиниць в дискурсі НТСОВ зумовлена його функціями, передусім функцією обміну інформацією та формування екологічної свідомості. Також на вибір лексичних одиниць

впливає контекст, комунікативний намір і гіпотетично оцінюваний рівень компетентності та обізнаності адресата. Кожен термін може вживатися інформативно або неінформативно, залежно від того, яку інформацію він

передає. У науково-популярних текстах НТСОВ використання термінологічних одиниць є переважно інформативним, що зумовлено комунікативно-прагматичною спрямованістю цього жанру. Особливий лінгвопрагматичний потенціал мають терміни-метафори, терміни з позитивною або негативною конотацією, терміни-евфемізми, терміни-інтернаціоналізми та терміни-неологізми. Присутність таких елементів у терміносистемі НТСОВ пов'язана з тенденцією до інформаційної насиченості, привернення уваги читача, формування у нього довіри і водночас прагненням зрозумілості, якнайточнішого вираження думок та почуттів.

Найдоцільнішими способами та прийомами перекладу термінологічних одиниць НТСОВ є пошук еквівалента, транскриптування, калькування, описовий переклад, ексиплікація. Під час перекладу слід враховувати структурносемантичні та лінгвопрагматичні особливості конкретного терміна та терміносистеми загалом. Труднощі під час перекладу термінологічних одиниць з німецької мови українською найчастіше спричинені відсутністю унормованих еквівалентів у мові перекладу, граматичною специфікою мов, різними особливостями термінотворення та функціонування термінів.

Найбільш поширеними випадками є різниця у структурі термінів, різний ступінь вмотивованості, наявність термінів-реалій, поширеність синонімії та метафоричне вживання слів.

Синонімія є універсальним явищем, яке стосується усіх семантично значущих одиниць мови. Більшість мовознавців погоджуються, що абсолютних синонімів, тобто повністю взаємозамінних в межах мови, не існує.

Тому ми розуміємо синоніми як вислови, схожі за значенням. Крім цього ми розрізняємо повні і часткові синоніми. Ще одним семантичним явищем, яке спостерігаємо у терміносистемі НТСОВ, є антонімія. Антонімія – це семантична протилежність слів, а антоніми – слова, що виражають

протилежність і водночас співвіднесеність значення. Протягом дослідження нами було виявлено 7 антонімічних пар. У нашій вибірці такі антоніми представлені рядом *Einwegflasche* – *Zweiwegflasche* – *Mehrwegflasche* (укр.

одноразова пляшка – двостороння пляшка – багаторазова пляшка).

Комплементарні антоніми позначають два взаємодоповнювальні види поняття і не мають проміжної ланки. *Waldaussterben* – *Walderneuerung* (укр.

вимирання лісів – відновлення лісів). Інші 5 антонімічних пар представлені

векторними антонімами, тобто такими, що позначають протилежно

спрямовані дії, стани, властивості, відношення тощо: *Energieproduktion* –

Energieverbrauch, *Klimastabilität* – *Klimaveränderung* (укр. виробництво енергії – споживання енергії, стабільність клімату – зміна клімату). У становленні

терміносистеми НТСОВ важливу роль відіграє термінологізація

загальноживаних слів. При цьому нові термінологічні поняття іноді стають

результатом метафоричного переосмислення, що викликає особливий інтерес

з огляду на те, що метафори як правило не притаманні науковому дискурсу.

Внутрішня форма відіграє ключову роль у створенні терміна. Вона

охоплює усі засоби та мовні інструменти, за допомогою яких автор терміна

сформулював та виразив свою думку. Чітко можна побачити внутрішню

форму в таких термінологічних одиницях НТСОВ: *der Energieverbrauch* – укр.

використання електроенергії, *der Fleischkonsum* – укр. споживання м'яса.

Внутрішня форма виступає з'єднувальною ланкою між формою та змістом

певної лексичної одиниці, вона пов'язує довербальну та вербальну стадії

номінації.

Прагнення до використання повністю вмотивованих термінів часто

призводить до створення термінів, які складаються з багатьох слів (основ).

Наприклад, *das Klimaschutzgesetz* – укр. закон щодо захисту клімату, *das*

Vogelschutzgebiet – укр. область захисту птахок. Прикладами частково

вмотивованих термінів є *die Pflanzaktion* – укр. акція щодо захисту рослин, *der*

Pestizidausstieg – укр. відмова від використання пестицидів. Саме ці типи

вмотивованості найбільш характерні для терміносистеми НТСОВ. З часом

слова піддаються певним семантичним перетворенням, набуваючи інших

лексичних і грамагічних характеристик. У результаті цим часом семантичне

звуження чи розширення значення слова.

Таким чином, можна стверджувати, що внутрішня форма слова здатна змінювати характер, тобто одна й та ж «структура» може співвідноситись з різним предметно-поняттєвим змістом. Отже, встановлюючи взаємозв'язок між екстралінгвальним знанням та власне мовним знаком, номінація пов'язує світ дійсності, відображений у свідомості мовця, зі світом мови. Сліди цього взаємозв'язку містить внутрішня форма номінації.

Загалом у терміносистемах існує порівняно невелика кількість евфемізмів, що пояснюється вимогами до предметності і чіткості терміна.

Проте в економічній, політичній військовій, а також екологічній сферах їх можна зустріти досить часто. Перед усім їх використовують для впливу на формування громадської думки і частково для введення реципієнтів в оману. У терміносистемі НТСОВ особливо часто зустрічаються іншомовні слова з латинської та грецької мов, рідше з англійської. НТСОВ терміни-евфемізми також використовують у рекламних текстах, де їх вживання особливо помітне.

Зазвичай терміни служать для ефективного і по суті беземоційного спілкування між фахівцями. Однак у рекламних текстах терміни в більшості випадків привласнюються неправомірно, оскільки вони не призначені для зрозумілості концептуального змісту, а лише для того, щоб зовні виглядати як фахові слова і терміни, а отже, демонструвати професіоналізм і науковий авторитет.

Проблеми продовжують набувати значення у суспільстві і постійно знаходяться в полі зору науковців, тож процес становлення терміносистеми НТСОВ теж продовжується. Саме тому, ми вбачаємо перспективи в подальшому дослідженні різних аспектів представленої терміносистеми, зокрема з проєкцією на її лінгвопрагматичний потенціал та особливості відтворення українською мовою.

Головною сферою функціонування термінологічної НТСОВ лексики є дискурс НТСОВ. Для нього є характерним такі ознаки, як динамічність і неоднорідність, що спричиняє зростання частоти вживання лексики НТСОВ.

Таким чином, адекватний переклад таких одиниць вимагає обов'язкової наявності етапу передперекладацького аналізу тексту. Відповідно особливості перекладу термінологічної лексики НТСОВ залежать також від її типу (екологічні терміни, екологічні реалії, екологічні символи, екологічні терміни-концепти). Зважаючи на цілі та вимоги до перекладу термінів у текстах НТСОВ переважно використовують еквівалентні відповідники, зафіксовані у спеціальних термінологічних словниках.

Відбір методик та перекладацьких прийомів, які застосовуються для перекладу термінів німецькомовного НТСОВ, відбувається з урахуванням завдань, які стоять перед перекладачем під час роботи з представленим типом лексики на кожному з етапів процесу перекладу.

Спершу, під час аналізу оригінального тексту, перекладач вирізняє конкретну термінологічну одиницю НТСОВ, визначає її особливості та функції у певному контексті.

Для проведення передперекладацького аналізу семантики термінологічних одиниць потрібно здійснити відбір німецької термінології НТСОВ, яка релевантна з погляду перекладацької теорії та практики.

Наступним кроком можна вважати порівняння семантичних структур німецьких термінів НТСОВ і семантичних структур їхніх українських еквівалентів, тобто визначення семантичних розбіжностей у способах вираження змісту в мові оригіналу і мові перекладу.

Переклад термінологічних одиниць НТСОВ з німецької мови українською та навпаки вимагає глибоких знань перекладача в галузі природознавчих наук, багатого словникового запасу. Збільшення кількості перекладачів, здатних здійснювати подібну роботу, є передумовою зменшення мовного бар'єра та поглиблення міжнародного співробітництва у сфері охорони довкілля заради збереження на планеті задовільних екологічних умов існування людей та усієї живої природи.

Одним з ключових проблемних моментів у процесі перекладу з німецької мови українською є відтворення композитів. Такий тип термінів є високочастотним у терміносистемі НТСОВ.

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

НУБІП УКРАЇНИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Anglizismen-Wörterbuch. Der Einfluss des Englischen auf den deutschen Wortschatz nach 1945. 3. Bde. Begr. v. Broder Carstensen, fortgef. v. Ulrich Busse unter Mitarbeit v. Regina Schmude. Berlin/New York, 1996. 1791 S.
2. Cox, R.J., Phaedra. Environmental Communication and the Public Sphere. Fourth Edition. Washington, D. C. : SAGE Publications, Inc., 2021. 443 p.
3. Danninger E. Tabubereiche und Euphemismen. *Werner Welte: Sprachtheorie und angewandte Linguistik. Festschrift für Alfred Wollmann zum 60. Geburtstag.* Tübingen, 1982. S. 237-251.
4. Dieth C. Euphemismus. *Historisches Wörterbuch der Rhetorik.* Tübingen, 1996. Bd. 3. S. 1-10.
5. Duden. Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim, 2019. 9. Auflage. 2144 S.
6. Dzykovich O. V., Turysheva O. O., Veselska R. V. Sprachspezifische Besonderheiten sowie Korrelation der deutschen und ukrainischen Ökodiskurse. *Research Journal of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University. Series: Philological Sciences (Linguistics).* № 16, 2021. P. 31-37.
7. Fleischer W., Barz I. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache. Berlin, 2012. 4. Aufl. 484 S.
8. Fraas C. Lexikalisch-semantische Eigenschaften von Fachsprachen. *Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft.* Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1998. S. 428-438.
9. Freudenthal C. Ökologische Diskurse im Fremdsprachenunterricht. Dissertation zur Erlangung des Grades eines Doktors der Philosophie. Berlin, 2017. 526 S.
10. Gerbig A. Sprachliche Konstruktion politischer Realität: stilistische Variation in der Ozondebatte. *Sprachökologie und Ökoluistik. Referate des Symposiums «Sprachökologie und Ökoluistik» an der Universität Klagenfurt, 27.-28. Oktober 1995.* Tübingen: Stauffenburg, 1996. S. 175-185.

11. Göpferich S. Textsorten in Naturwissenschaften und Technik. Pragmatische Typologie – Kontrastierung – Translation. *Forum für Fachsprachenforschung*, 27. Gunter Narr Verlag, 1995. S. 117-138.

12. Haß U. Interessenabhängiger Umgang mit Wörtern in der Umweltdiskussion. Politische Semantik. *Bedeutungsanalytische und sprachkritische Beiträge zur politischen Sprachverwendung*. Opladen, 1989. S. 153-186.

13. Haß U. Lexikonausschnitt Umwelt. *Brisante Wörter von Agitation bis Zeitgeist. Ein Lexikon zum öffentlichen Sprachgebrauch*. Berlin, 1989. S. 395-557.

14. Haß-Zumkehr U. Von Umweltmessen und Öko-Schafen. Die sprachliche Konstitution von Umwelt. *Sprachreport*. 1997. Aufl. 3. S. 1-3. URL: https://ids-pub.bsz-bw.de/files/154/Ha%C3%9F_Zumkehr_Von_Umweltmessen_und_%C3%96ko-Schafen_1997.pdf (дата звернення 12.09.2022).

15. Heidrich F. Kommunikationsoptimierung im Fachübersetzungsprozess. Berlin: Frank & Timme, 2018. 117 S.

16. Jeffries M. *Biodiversity and Conservation*. London: Routledge, 2005. 254 p.

17. Klimafreundlich, umweltneutral & Co. das steckt hinter den Kompensationsarten. Utopia, 2021. URL: <https://utopia.de/sponsored-content/das-steckt-hinter-den-kompensationsarten> (дата звернення: 22.11.2022).

18. Krieg U. *Wortbildungsstrategien in der Werbung / Zur Funktion und Struktur von Wortneubildungen in Printanzeigen*. Hamburg, 2005. 123 S.

19. Liimatainen A. *Untersuchungen zur Fachsprache der Ökologie und des Umweltschutzes im Deutschen und Finnischen*. Bern : Peter Lang GmbH, 2008. 418 S.

20. Luchtenberg S. *Euphemismen im heutigen Deutsch mit einem Beitrag zu Deutsch als Fremdsprache*. Frankfurt a. M./Bern/New York, 1985. 299 S.

21. Newmark Peter. *A Textbook of Translation*. Shanghai: Shanghai Foreign Language Education Press, 2001. 311 p.

22. Schippan T., Ehrhardt H. *Lexik Kleine Enzyklopädie, deutsche Sprache*. Frankfurt am Main, 2001. S. 62- 07.

23. Schneider, S. The greenhouse effect: science and policy. *New Series*, 1989. Vol. 243, No. 4892. P. 771-781. URL: <https://www.jstor.org/stable/1703051> (дата доступу 28.09.2022).

24. Takacs D. The Idea of Biodiversity. *Philosophies of Paradise*. The Johns Hopkins University Press: Baltimore and London, 1996. 500 p.

25. Weingart P., Maasen S. The order of meaning: the career of chaos as a metaphor. *Configurations*. Baltimore, 1997. Band 5. 463-520 pp.

26. Zacher W. L. Dimensions of Ecological Discourse – Overview of Problems and Selected Literature. *Problemy Ekorozwoju – Problems of Sustainable Development*. 2011. Vol. 6, No. 2. P. 83-92. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1967428 (дата звернення 12.10.2022)

27. Zöllner N. Der Euphemismus im alltäglichen und politischen Sprachgebrauch des Englischen. Frankfurt a. M. u. a, 1997. 444 S.

28. Артюмцев О. В. Особливості перекладу німецької економічної термінології українською мовою. *Вчен. записки ТНУ імені В. У. Чернацького. Серія Філологія. Журналістика*. Том 32 (71) № 1 Ч. 2, 2021. С. 240-246.

29. Балюта Е.Г. Новая лексика та фразеологія англійської мови сфери охорони довкілля: структурно-семантичні і функціональні параметри: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Одес. нац. ун-т ім. І. Мечникова. Одеса, 2007. 20 с.

30. Бевзо Г. А. Джерела формування термінологічної системи екологічного дискурсу в англійській та українській мовах. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Філологічні науки*. 2014. Кн. 1. С. 79-84.

31. Бик І. С. Теорія і практика перекладу. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 240 с.

32. Білецький А. О. Про мову і мовознавство: Київ: АртЕк, 1997. 224 с.

33. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад. Вінниця : Нова Книга, 2010. 232 с.

34. Боднар О. М. Система організації німецької екологічної термінології. Одеський лінгвістичний вісник №9, том 1, 2017. С. 23-29.

35. Боднар О. М. Лінгвістичні особливості німецької фахової мови екології : дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.04. Київ: КНУ ім. Т.Г. Шевченка, 2015. 401 с.

36. Бохан А. В. Екологічний вектор комерційної дипломатії: Україна та Німеччина. *Економіка України*. 2016. №4. С. 57-67.

37. Весельська Р. В., Дзикович О. В., Туринцева О. О. Німецькомовний екодискурс: базові характеристики терміносистеми. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія : зб. наук. праць. Одеса, Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 55. С. 13-17.

38. Галицька О. Б. Рекурсивний та прокурсивний зв'язок у сучасному німецькомовному екодискурсі. *Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки*. Луцьк, 2011. Ч. 2. С. 22-27.

39. Гармаш Т. А. Відтворення німецьких логістичних термінів-комполітів у перекладі. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород, 2019. Вип. 8. Т. 2. С. 65-69.

40. Гончарук Т. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. за ред. Т.В. Гончарук. Тернопіль, 2014. С. 272.

41. Гордун С.М. Терміносистема екомаркетингу: структурно-семантичні та функціональні параметри (на матеріалі англійської публіцистики) : дис. ... канд. філол. наук. : 10.02.04. Луцьк – Запоріжжя, 2020. 295 с.

42. Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Кудельков З. Б. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти. Київ : Вид. дім «KM Academia», 2000. 218 с.

43. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад. Львів: Вид-во при Львів. держ. ун-ті, 1989. 216 с.

44. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літера тури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрові стилістичні проблеми. Вінниця: Нова книга, 2004. 576 с.

45. Квітко І. С. Термін у науковому документі. Львів: Вища школа, 1976. 128 с.

46. Кирилук М. Інновації в лексиці німецької мови початку ХХІ ст. *Наукові записки*. Сер. : Філологічні науки (мовознавство) : у 5 ч. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. Вип. 89 (3). С. 53-57.

47. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения. Київ, УМК ВО, 1989. 104 с.

48. Кияк Т. Р. Мотивированность лексических единиц (количественные и качественные характеристики). Львів, Вища школа, 1988. 193 с.

49. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу: Навчальний посібник. 2001. 290 с.

50. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Підручник. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.

51. Когенко В. Л. Лінгвопрагматичні особливості іспанськомовного спортивного дискурсу. Дис. ... канд. філол. наук. 10.02.05. К., 2016. 305 с.

52. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. К. : Академія, 2006. – 416 с.

53. Краковецька Г. О. Метафоризация как средство формирования медицинской терминологии: на материале древнегреческого, латинского, русского и украинского языков: автореферат дисертації на здобуття наук. ступ.

кандидата філол. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова». Київ, 1979. 24 с.

54. Ляшевський С. О., Полчок І. С. Лінгвопрагматичні особливості функціонування французької термінології з нейробіології та засоби її передачі при перекладі. *Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти*.

Матеріали III-ї Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: «Кафедра», 2016. С. 142–144.

55. Михайлова Т. В. Антонімічні відношення українських науково-технічних термінів як мовне явище та об'єкт лексикографії. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук., праць. К., 2003. Вип. V. С. 295-299.

56. Михалевич О. М. Інтерпретація понять «термін», «економічний термін», «економічна терміносистема» в сучасному мовознавстві. *Наук. вісник Волин.*

Нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство.

Луцьк, 2010. № 2. С. 86–89.

57. Мятченко О. П. Основи екології. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 312

с.

58. Павлова О. І. Основи термінознавства : навчальний посібник для студентів

вищих навчальних закладів. Рівне : Волинські обереги, 2001. 200 с.

59. Панько Т. І., Кочан І. М., Мацюк Г. П. Українське термінознавство :

підручник. Львів : Світ, 1994. 216 с.

60. Рибачок С. М. Прагмасемантична специфіка функціонування термінів.

Мова і культура. Київ, 2008. Вип. 10. Т. 7 (107). С. 174-178.

61. Селіванова О. Сучасна лінгвістика. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

62. Сизонов Д. Ю. Лінгвопрагматичний потенціал української медичної термінології у ЗМІ: автореф. дисертації ... канд. філол. наук : 10.02.01 –

українська мова. Київ : Київський національний університет імені Тараса

Шевченка, 2012. 20 с. URL : <https://sizonov.blogspot.com/2012/09/blog-post.html> (дата звернення: 10.10.2022).

63. Сигдиків Н. Г. Кореляція та диференціація лінгвістичних понять «термінологія» та «терміносистема». *Вісник Київського лінгв. ун-ту.* Київ, 2009. С. 433-440.

64. Сітко А. В., Струк І. В. Перекладацька неточність у перекладі фахового контенту веб-сайтів. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах.* 2018. С. 67-74.

65. Скороходько Е. Ф. Позиційна інтерференція термінів як структурна характеристика наукового тексту. *Мовознавство.* Київ, 2006. № 4. С. 22-32.

66. Слаба О. В. Лінгвопрагматичний аспект функціонування термінів-неологізмів у галузевій лексиці з економіки сучасної німецької мови.

Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи. К. : Логос. С. 150-156

67. Словник лінгвістичних термінів / укл. Д. І. Ганич, І. С. Олійник. Київ : Вища шк., 1985. 360 с.

68. Тараненко О. О. Антоніми. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://uce.gov.ua/Антоніми> (дата звернення: 2.12.2022).

69. Український правопис НАН України, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови. Київ : Наук. думка, 2015. С. 288.

70. Харченко С. В., Шинкарук В. Д. Функціональні параметри екологічної комунікації. *Міжнародний філологічний часопис*. 2022. Vol. 13. № 2. С. 74-

85. URL: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog.2022.02.008> (дата звернення 16.11.2022).

71. Чумак Л. М. Лексичні інновації в англomовному медійному дискурсі початку ХХІ століття: структурний і лінгвопрагматичний аспекти. Дис. ... канд.

філол. наук. 10.02.04 Житомир, 2018. 269 с.

72. Шевцова О. В. Способи еквівалентного перекладу лексичних одиниць текстів конвенцій з англійської та французької мов українською. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Сер. : Філологічна, 2012. Вип. 25. С. 129-131.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2020. Heft 01/20. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
2. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2020. Heft 02/20. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
3. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2020. Heft 03/20. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
4. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2020. Heft 04/20. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
5. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2021. Heft 01/21. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
6. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2021. Heft 02/21. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
7. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2021. Heft 03/21. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
8. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2021. Heft 04/21. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
9. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2022. Heft 01/22. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
10. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2022. Heft 02/22. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
11. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2022. Heft 03/22. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.
12. Natur+Umwelt. Regensburg : BUND Naturschutz in Bayern, 2022. Heft 04/22. 68 S. URL: <https://www.bund-naturschutz.de/magazin>.

13. Німецька газета «ADZ» (Allgemeine Deutsche Zeitung). URL: <https://adz.ro/artikel/artikel/what-do-we-want-climate-justice-when-do-we-want-itnow>

14. Німецька газета «Bild». URL: https://www.bild.de/regional/leipzig/leipzignews/33-jahre-nach-tschernobylthueringer-wildschweine-weiter-radioaktiv-63826502_bild.html

15. Німецька щотижнева газета «Zeit». URL: <https://www.zeit.de/wirtschaft/2020-05/oxford-university-studie-konjunkturpaketeerneuerbare-energien-oekologie>

НУБІП України

ДОДАТКИ
Додаток А
Список однинь
терміносистеми
НТСОВ

1. Abfälle
2. Abfalleimer

(рекомендую оформити у два
стовбчики)

НУБІП України

3. Abfallwirtschaft
4. Agrarwende
5. Artenschutz
6. Artensterben
7. Artenvielfalt
8. Atomausstieg

НУБІП України

9. Atomkraft
10. Atomkraftwerk
11. Atommeiler
12. Atommüll
13. Atommüll-Lager
14. Aussterben
15. Ausstiegsplan

НУБІП України

16. Bedarf an Strom und Wärme
17. Bergbauabfälle
18. Bewegung für Klima
19. «Billig-Plastik»
20. Bio-Baumwolle
21. Biodiversität

НУБІП України

22. Biohof
23. Biolebensmittel
24. Biologische Lebensmittel
25. Biologische Vielfalt
26. Bioökonomie
27. «Biopiraterie»

НУБІП України

НУБІП України

28. Bioplastik

29. Biosphärenreservat

30. Biotop

31. Biozid

32. Bodenpolitik

33. Braunkohlekraftwerke

34. Braunkohleverstromung

35. CH₄

36. CO₂

37. CO₂-Ausstoß

38. CO₂-Preis

39. CO₂-Bepreisung

40. CO₂-Speicher (Wald)

41. Digitaler CO₂-Fußabdruck

42. Einwegflasche

43. Einwegverpackungen

44. Emissionsstandard

45. Energie aus Sonne, Wind und Wasser

46. Energiebedarf

47. Energieeffizienz

48. Energieproduktion

49. Energieprojekt

50. Energieverbrauch

51. Energiewende

52. Entsorgungsfirma

53. Erdüberlastung

54. Ernährungswende

55. Erneuerbare Energie

56. Fangquote

57. FFH-Gebiet

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

- 58. FFH-Schutzgebiet
- 59. FFH-verträgliche Waldwirtschaft
- 60. Fischereirat der EU
- 61. Flächenschutz

НУБІП України

- 62. Fleischkonsum
- 63. fossile Energieträger
- 64. fossile Treibstoffe

НУБІП України

- 65. Gebäudesanierung
- 66. Gesellschaftliche Bewusstseinswandel
- 67. Giftmüll
- 68. Glyphosat

- 69. Grüne Lebenslinie
- 70. Heimische Arten
- 71. Herdenschutz

НУБІП України

- 72. Hochwasserdynamik
- 73. Infrastrukturpolitik
- 74. Insektenschutz
- 75. Klima

- 76. Klimaabkommen
- 77. Klimaanpassung
- 78. Klimabewegung

НУБІП України

- 79. Klimabilanz
- 80. Klimacheck
- 81. Klimaerwärmung
- 82. Klimagas

- 83. Klimagerechtigkeit
- 84. Klimakanzler

НУБІП України

- 85. Klimakiller
- 86. Klimakosten
- 87. Klimakrise

НУБІП України

НУБІП України

88. Klimaneutrale Wirtschaftsweise

89. Klimaneutralität

90. Klimapakett

91. Klimapolitik

92. Klimaprotest

93. Klimaprüfung

94. Klimaschaden

95. Klimaschutz

96. Klimaschutzgesetz

97. Klimaschutzplan

98. Klimaschutzprogramm

99. Klimaschutz-Projekt

100. Klimaschutzziel

101. Klimastabil

102. Klimastreik

103. Klimaurteil

104. Klimaveränderung

105. Klimawahl

106. Klimawandel

107. Klimaziel

108. Klimacheck

109. Kohleausstieg

110. Kohlekonzerne

111. Kohlekraftwerk

112. Kohlendioxid

113. Kohleverstromung

114. Kompost

115. Kompostanlage

116. Meeresleben

117. Meeresschutz

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

118. Meersumwelt
119. Mehrwegflasche
120. Mehrweg-OP-Besteck
121. Methan
122. Mikroplastik
123. Mobilitätswende
124. Müll

НУБІП України

125. Müllkraftwerk
126. Mülltrennung
127. Müllverbrennung
128. Müllvermeidung
129. nachhaltige Wirtschaft
130. nachhaltiges Handeln
131. Nachhaltigkeit

НУБІП України

132. Nachhaltigkeitsverband
133. Nachhaltigkeitsziel
134. Nationalpark
135. Natur
136. Natur- und umweltschädliche Subventionen

НУБІП України

137. Naturgesetz
138. Naturschonend
139. Naturschützer
140. Naturschutzgerecht
141. Naturschutzrecht
142. Naturverträglich
143. Naturwald

НУБІП України

144. Naturzerstörung
145. Ökolandbau
146. ökologisch nachhaltige Gesellschaft
147. ökologisch verträglich

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

- 148. ökologische Krise
- 149. ökologische Spur
- 150. Ökologische und soziale Krise
- 151. ökologischer Fachhandel
- 152. Ökologischer Fußabdruck
- 153. Ökologischer Hotspot
- 154. ökologischer Wandel

НУБІП України

- 155. Ökokrise
- 156. Ökosoziale Transformation
- 157. Ökostrom
- 158. Ökostromanteil
- 159. Ökosystem
- 160. Öko-Tipp
- 161. Öko-Zentralstelle

НУБІП України

- 162. Papiermüll
- 163. Pestizidausstieg
- 164. Pflanzaktionen
- 165. Photovoltaik
- 166. Photovoltaikanlage
- 167. Plastikmüll
- 168. Plastiktüte

НУБІП України

- 169. Plastikverpackungen
- 170. Polypropylen
- 171. PP-Recyclingmaterial
- 172. PP-Verpackung
- 173. radioaktive Abfälle
- 174. recyceltes Plastik

НУБІП України

- 175. Recycling
- 176. Renaturierung der Gewässer
- 177. Ressourcen

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

178. Ressourcenpolitik
179. Ressourcenverbrauch
180. Ressourcenwende
181. Rohstoff
182. salziges Abwasser

НУБІП України

183. Schutz der biologischen Vielfalt
184. Schutz der Natur
185. Schutz des Klimas
186. Schutz des Weltklimas
187. Schutzgebiet
188. Schutzprogramm
189. Schutzraum

НУБІП України

190. Solaranlage
191. Solarenergie
192. Solarpflicht
193. Solarstrom
194. Sonnenanlage
195. Sonnenenergie
196. Sonnenpflicht

НУБІП України

197. Soziale und ökologische Wirtschaft
198. sozial-ökologischer Wandel
199. Stopp der Flächenversiegelung
200. Tierschutz
201. Titandioxid
202. Treibhausgas
203. Treibhausgasneutralität
204. Treibhausgasreduzierung

НУБІП України

205. Überschwemmung
206. Umstieg auf erneuerbare Energien
207. Umwelt

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

208. Umweltberatung
209. Umweltbewusstsein
210. Umweltbildung
211. Umweltcamp
212. Umweltcheck

НУБІП України

213. Umweltgefährdend
214. Umweltgerechtigkeit
215. Umweltministerin
216. Umweltministerium
217. Umweltorganisation
218. Umweltpolitik

НУБІП України

219. Umweltproblem
220. Umweltprogramm
221. Umweltprüfung
222. Umweltschädigend
223. umweltschädliche Subvention
224. Umweltschonend
225. Umweltschutz
226. Umweltschützend

НУБІП України

227. Umweltthema
228. Umweltverschmutzer
229. Umweltzerstörung
230. Verkehrspolitik
231. Verkehrswende
232. Verlust der biologischen Vielfalt
233. Verpackungsmüll
234. Verschmutzung

НУБІП України

235. Vertragsnaturschutz
236. Vogelschutzgebiet
237. Walderneuerung

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

238. Waldkrise

239. Waldphilosoph

240. Waldschutzgebiet

241. Waldsterben

242. Waldumbau

243. Waldwende

244. Windenergie

245. Windkraft

246. Wolfsmanagement

247. Zweiwegflasche

НУБІП Україна

НУБІП Україна

НУБІП Україна

НУБІП Україна

НУБІП Україна

НУБІП Україна

НУБІП Україна